

Cap a una política ecofeminista de l'aigua

Apunts per una governança públic comunitària de l'aigua.

Cap a una política ecofeminista de l'aigua

Apunts per una governança públic comunitària de l'aigua.

Autors: Laia Forné Aguirre i Mauro Castro Coma.

Agraïments:

A les persones que han aportat el seu temps i coneixements en els grups de treball de ESF.

A la gent de l'Observatori de l'Aigua de Terrassa i especialment a Les Dones d'aigua de Terrassa.

A les revisions i comentaris de Miriam, Elo i Dante.

A Juan Martínez per atendre'ns tot i els moments complicats.

A Xavier Martínez per estar sempre disponible.

I en definitiva, a ESF per confiar-nos aquest repte col·lectiu. Del què aquest informe n'és només un petit inici d'un camí en el què esperem seguir contribuint.

L'autora i l'Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres, febrer 2021.

El contingut d'aquest estudi és responsabilitat exclusiva de l'Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres i no reflecteix necessàriament l'opinió del finançador.

Portada: Vecinas del Valle de Carranza (Bizkaia) en el lavadero, 1963. Miguel Sabino Díaz.

www.esf-cat.org

 [@ESFCatalunya](https://twitter.com/ESFCatalunya)

 [/EnginyeriaSenseFronteres](https://www.facebook.com/EnginyeriaSenseFronteres)

 [telegram.me/ESFCatalunya](https://t.me/esfcat)

 [/ESFCatalunya](https://www.instagram.com/esfcat/)

Índex

Pròleg a càrrec del Grup d'aigua d'Enginyeria Sense Fronteres	5
1. Introducció	7
2. Béns comuns i ecofeminisme en la gestió de l'aigua	9
2.1. Els béns comuns	9
2.2. L'encerclament dels comuns	11
2.3. Una mirada ecofeminista dels béns comuns	13
3. La recuperació dels béns comuns: un marc possible	17
3.1. El cercament de l'aigua a l'Estat Espanyol	17
3.2. La desmercantilització dels béns comuns bàsics	21
3.2.1 La remunicipalització del servei de l'aigua	23
Cas 1: Observatori de l'Aigua de París	23
Cas 2: Observatori Aigua de Terrassa	25
Principals aprenentatges	27
Comparativa observatoris de París i de Terrassa	28
3.2.2. La gestió pública i comunitària de l'energia	30
Cas 3: Som Energia	31
Cas 4: Barcelona Energia	31
Cas 5: Xarxa de Sobirania Energètica	31
3.2.3. La gestió comunitària d'equipaments	33
Cas 6: El Balanç Comunitari	34
4. Cap a una política ecofeminista de l'aigua	35
1. Economia per la vida	36
2. Ecodependència	40
3. Coneixement situat	44
4. Governança públic-comunitària	48
5. Bibliografia	54
6. Notes	56

Pròleg

a càrrec del Grup d'aigua d'Enginyeria Sense Fronteres

Feia ja molts anys que una forta intuïció rondava pel grup d'aigua d'Enginyeria Sense Fronteres. Una intuïció que, com aquelles que estan fora dels discursos dominants, no tenia nom.

Després d'anys de participar de les lluites pel dret públic-comunitari de l'aigua en contextos del Sud Global, vam aprendre que «Aigua és vida» és més que un crit vindicatiu; és una declaració contundent sobre com les pràctiques de reproducció de la vida, amb els seus elements, han d'estar al centre de les preocupacions de qualsevol societat que es vulgui justa i igualitària.

Sabiem també que aquest reclam reordena prioritats i jerarquies, i desplaça centres de poder, i encara que per a nosaltres era relativament «fàcil» interpretar aquests desplaçaments en contextos de lluites del Sud – trobant la necessitat d'apostar per estructures comunitàries de gestió com a alternativa a la mercantilització, veient com l'experiència activa de les dones passava a un primer pla de gestió i decisió, un mur d'incomprensió (o d'aquesta típica ceguesa de «la nostra Europa i els seus») ens impedia albirar la manera en com la gestió de l'aigua havia d'acompanyar els canvis desitjables d'estructures de poder a casa nostra i en contextos urbans.

Per fi, amb una mica de por i respecte decidim remoure i explorar la qüestió, des d'un punt de vista que posés en suspens tot allò que sembla estable, inqüestionable i inamovible; desplaçar l'androcentrisme de l'anàlisi i entrar als sorramolls de territoris analítics i teòrics encara poc explorats. Gràcies a la teoria i epistemologia feminista, aquí, amb el present estudi, podem compartir-vos el resultat d'aquest propòsit.

Però no hi ha teoria de l'emancipació sense la seva pràctica, pel que esperem que aquest estudi -que és un primer intent reflexiu per a assentar les bases d'una narrativa accessible sobre la gestió de l'aigua des d'un punt de vista ecofeminista- ens permeti obrir nous espais d'enunciació i acció cap a noves pràctiques i possibilitats de gestió que contribueixin a les lluites per la democratització dels serveis bàsics per a la vida.

Ara que l'aigua cotitza en l'esfera dels mercats financers, el conflicte capital-vida en el món global s'accentua més que mai, i aprenent de tants anys de lluites al Sud Global, de les defensores de l'aigua, i dels moviments socials sorgits per les polítiques territorials insostenibles des de fa dècades a l'Estat Espanyol i a Catalunya, és més necessari que mai dibuixar camins de la mà dels feminismes i la justícia climàtica, i produir pràctiques de cura com a alternativa als beneficis del mercat.

Així mateix, i en aquest context de pandèmia mundial que ha capgirat la manera en la qual entenem les interaccions i que ens ha posat davant els ulls, d'una forma tan crua, la necessitat de treballar les interdependències d'allò polític i personal, que exigirà quantitats ingents d'energia social per a imposar estructures justes de gestió i accés a recursos bàsics davant les pulsions dels mercats, aquest estudi és una petita contribució, una gota més dins dels oceans de possibilitats, per als nous i possibles futurs de gestió de serveis bàsics.

Finalment, el nostre agraïment a La Hidra per la cura i la paciència en el procés, pel seu «lideratge entranyable» en els tallers i en la generació i intercanvi de coneixements i de continguts. En definitiva, per fer d'aquest procés, en aquest

moment tan complicat, un exemple de relació productiva sorora i creativa, allò que precisament anhelem per als entorns de la gestió de l'aigua.

Barcelona, 13 gener 2021.

Grup d'aigua d'Enginyeria Sense Fronteres

---

1. Introducció

La gestió de l'aigua i dels ecosistemes hídrics s'ha fet en el marc d'un model de globalització neoliberal que ha tendit a prioritzar la lògica del mercat enfront de valors socials i ambientals. Invisibilitzant i menystenint les bases materials i relacionals que sostenen la vida.

Davant d'aquesta lògica privatitzadora i mercantilista dels recursos hídrics, **cal una perspectiva civilitzatòria alternativa que posi la sostenibilitat de la vida al centre i que permeti recuperar el control públic i democràtic d'un sector estratègic de l'economia.**

En aquest sentit, les propostes de remunicipalització dels serveis d'aigua urbans són eines que permeten recuperar el control de l'aigua en el marc del **conflicte capital-vida**. I esdevenen una oportunitat per repensar el model de gestió del cicle integral urbà de l'aigua a partir de crear una **nova generació de serveis públics que posin en valor principis ecofeministes.**

Les propostes de remunicipalització de serveis públics essencials han experimentat un fort creixement els darrers anys. Una **onada global** (Kishimoto and Petitjean 2017) **que busca revertir els processos de privatització, externalització i subcontractació** després de dècades de polítiques neoliberals.

Tot i aquesta tendència global, les formes institucionals i les motivacions darrere d'aquest procés de reforma política són diverses, i reflecteixen les **diferents característiques institucionals i ideològiques** que entren en joc.

La remunicipalització pot venir impulsada per motivacions de caire pragmàtic i de caràcter tècnic/econòmic, amb l'objectiu de gestionar

el mercat, reduir costos de transacció, garantir la qualitat del servei, o l'estalvi de costos. Però en altres també responen a una clara voluntat de generar un procés polític transformador i de produir canvis socials i ideològics en la producció i gestió dels serveis hídrics.

En aquests casos, la remunicipalització passa a ser considerada com una nova forma de prestació de serveis públics que incorpora *aspiracions col·lectives per a la justícia social i ambiental* i que ofereix noves possibilitats d'establir una política de serveis públics *progressista i democràtica*, implementant nous òrgans que integrin a la ciutadania en el propi govern del servei (Lobina, E.; Weghmann, V. and Marwa, M. 2019; McDonald 2018).

Partint d'aquest marc, que busca la invenció d'una nova generació de serveis públics d'aigua, **què voldria dir eco-feminitzar la política de l'aigua?** Quines son les dimensions teòriques i polítiques de l'ecofeminisme que podem aplicar a la gestió de l'aigua? Quins aprenentatges extraïem de l'experiència de Terrassa?

Aquest estudi pretén ser un primer diagnòstic de les experiències de gestió de l'aigua amb participació ciutadana des d'una perspectiva que integri el marc ecofeminista a l'hora d'analitzar la gestió dels béns comuns, amb l'objectiu fonamental d'introduir la perspectiva de gènere i interseccional en l'anàlisi.

En els últims anys, hi ha hagut un debat important sobre què vol dir remunicipalitzar serveis i quin és el model de gestió que hauria de predominar en aquests nous operadors. És interessant doncs, poder detectar aquells casos més recents per analitzar realment quina és la seva

proposta de governança i mirar en la pràctica com han operat fins a dia d'avui.

Per altra banda, és necessari i innovador, posar l'accent en el gènere i la interseccionalitat a l'hora d'estudiar i analitzar els models de governança, ja que sinó queden incomplets i, com sempre, es pensen per un sector estàndard de la població, sense incorporar la diversitat de mirades i necessitats.

El document es divideix en els apartats següents. En el primer apartat se situa el marc teòric dels béns comuns aprofundint en la mirada ecofeminista. **En el segon apartat** es fa una anàlisi de sis casos d'estudi per tal d'extreure pistes i veure diferents formes de recuperar i desmercantilitzar serveis bàsics. **En el tercer i últim apartat, Cap a una política ecofeminista de l'aigua** es presenta el marc i una sèrie de principis fonamentals que defineixen un model públic-comunitari en la gestió de l'aigua amb una mirada ecofeminista.

---

2. Béns comuns i ecofeminisme en la gestió de l'aigua

2.1 Els béns comuns

«Si la globalització és el cercament dels comuns - la nostra aigua, la nostra biodiversitat, els nostres aliments, la nostra cultura, la nostra salut, la nostra educació - recuperar els comuns és el deure polític, econòmic i ecològic de la nostra època».

Vandana Shiva

En els últims anys s'ha desenvolupat un intens debat sobre els *béns comuns*. Un debat que sobretot a Europa ha portat a repensar la gestió d'allò *públic-comú*.

Els **béns comuns** és el terme que s'utilitza per reivindicar la naturalesa compartida de recursos naturals (com l'aigua), materials (com el patrimoni) i immaterials (com la cultura). Es refereix a les **relacions socials que defensen i construeixen un control compartit sobre els mitjans de vida**. Un model de gestió d'uns béns bàsics que han de deixar d'estar en esferes del mercat privat per a recuperar el seu vincle amb la vida.

S'entén que un bé és comú quan hi ha l'existència d'un recurs gestionat per una comunitat organitzada, amb forts lligams socials i territorials. Amb una governança compartida sota criteris de sostenibilitat, accessibilitat, democràcia i retorn social.

Per parlar d'un bé comú, es necessiten doncs tres elements [1]:

- L'existència d'un recurs que ens pertany a tots i totes o que es considera fonamental i que per tant, ha de preservar-se de l'imperatiu del

benefici econòmic.

- Una comunitat activa al voltant de la qual es desenvolupa i que participa en la gestió d'aquest bé;
- Un conjunt de normes per administrar-lo que descriuen la seva forma de govern i que es caracteritzen per la universalitat en l'accés, la democràcia en la gestió i la sostenibilitat en el seu ús.

practicar noves formes de relació i d'organització institucional més enllà de l'empremta neoliberal.

Sota el paradigma de l'eficiència i l'eficàcia s'ha justificat l'expropiació i cercament dels béns comuns. Teories com les de l'ecologista **Garrett Hardin** han contribuït a l'imaginari col·lectiu de què la limitació d'ús a través de regulacions i drets de propietat fan més eficient l'explotació d'un recurs. En la teoria anomenada la *Tragèdia del Comuns*, Hardin (1968) exponia que l'ús individual dels recursos naturals portaria a una sobreexplotació d'aquest i, finalment, acabaria amb l'existència del bé natural.

Elinor Ostrom (1990), la primera dona a guanyar el Premi Nobel d'Economia estudià durant la seva trajectòria acadèmica la gestió dels recursos naturals per part de comunitats localment arrelades. L'economista qüestionava que l'estatització o la privatització dels recursos fos un mètode suficient per impedir la seva sobreexplotació. I sostenia que **aquelles comunitats que es doten de normes i codis interns, s'autoregulen en l'ús i explotació del recurs** i, en general, ho fan de manera més eficient. Al mateix temps que n'allarguen la seva existència, ja que la seva sostenibilitat depèn directament de l'ús i accés als béns naturals com l'aigua o els cultius.

Recuperar i actualitzar el concepte de béns comuns s'està convertint, en una manera de **repensar la política local a partir d'imaginar i**

2.2 L'encerclament (2) dels comuns

Moltes autories sostenen que el tancament de terres comunals que va començar a Anglaterra al segle XV va ser la base pel desenvolupament del sistema capitalista. L'intent de regulació per part dels propietaris feudals per limitar el cultiu de les fins aleshores considerades terres comunals, va iniciar una llarga història de revoltes populars per part dels comuners i comuneres. La contrarevolució, orquestrada per l'elit feudal, l'Església i les classes dominants de terratinents i comerciants, va acabar imposant un nou ordre social que responia a un nou sistema de producció. El qual requeria major acumulació de força de treball, una nova moralitat i una nova disciplina del treball més restrictiva.

Segons l'autora feminista **Silvia Federici (2004)**, contemporàniament als processos de cercament de terres i d'extracció colonial, es va produir, en l'Europa dels segles XVI i XVII, un procés de persecució de les persones sospitoses de bruixeria, que va acabar amb milers de dones mortes, marginades o desterrades.

Aquest procés que es coneix com **la Caça de bruixes va ser crucial per l'acumulació primitiva capitalista**, ja que l'estigmatització i penalització de certs comportaments femenins va permetre instaurar un nou ordre social i la relegació de les dones al treball productiu a dins l'espai domèstic. En paraules de Federici *«Les caces de bruixes van construir un nou ordre patriarcal, específicament capitalista, que s'ha mantingut fins al dia d'avui»* (Federici, 2004; 76)

L'autora sosté que sempre que hi ha una expropiació i extracció dels recursos naturals, esdevé una nova cacera de bruixes, ja que qualsevol acumulació capitalista necessita trencar amb els lligams comunals i establir un nou ordre so-

cial que li permeti l'extracció i el control dels recursos. I que aquest procés no es pot donar sense un atac directe i violent cap a les dones, les màximes responsables de la reproducció de les comunitats.

En aquest mateix sentit des de l'ecofeminisme s'ha apuntat també a aquesta connexió entre la degradació de la naturalesa i l'opressió de les dones. L'activista ecofeminista de l'aigua, **Vandana Shiva**, explica que aquesta connexió es deu al fet que totes dues **formes de dominació** tenen una arrel comuna: l'estructura de poder **patriarcal-capitalista**.

Aquesta estructura combina, pel costat del patriarcat, una comprensió i organització del món a través de binaris (home/dona, humà/natural) que es manifesta en un ordre social jeràrquic en el qual uns són superiors als altres; i pel costat del capitalisme, una lògica de generació i acumulació de riquesa a partir de la producció al menor cost possible, que s'afirma com l'única forma de progrés per a les societats. I que aquesta producció es fa gràcies a la sobreexplo- tació de la naturalesa i del treball reproductiu.

En el cas de l'aigua, Vandana Shiva (2002) ens recorda que aquests processos de globalització contemporània estan suposant una profanació de la terra dificultant alhora l'accés de les dones a l'aigua. Especialment les dones pobres.

Shiva ha assenyalat que a l'Índia la majoria de les comunitats indígenes treballaven amb el principi de «*drets i gestió col·lectiva de l'aigua*» (Shiva, 2002: 12) on la clau de la sostenibilitat era crear regles i límits en l'ús de l'aigua. Tanmateix, quan les empreses es traslladaren a comunitats rurals pobres i els processos de "(mal) desenvol-

upament" començaren a erosionar el control comunitari de recursos com l'aigua, els governs començaren a promoure la tecnologia com a solució a l'escassetat d'aigua. També institucions com el Banc Mundial han afavorit els mètodes de provisió d'aigua a través de *solucions tecnològiques* i han donat pas a l'impuls de processos de privatització i de distribució de l'aigua basada en el mercat i l'afany de lucre.

En resum, no només se soscaven els drets d'accés a l'aigua per part d'una comunitat local, sinó que la seva mercantilització impedeix el dret intrínsec de l'aigua a exercir la seva pròpia connectivitat amb la democràcia ecològica [3].

2.3 Una mirada ecofeminista dels béns comuns

El moviment feminista és, i ha sigut, un dels moviments socials més globals, transversals i heterogenis. Dins del feminisme contemporani existeixen multiplicitat de col·lectius, tendències i orientacions que fa més idoni parlar de moviments feministes en plural.

Això s'ha expressat en la diversitat de corrents de pensament dins del moviment, que ha portat a un debat ric, actiu, divers i a voltes confrontatiu, sobre els orígens de les desigualtats de gènere, les seves conseqüències i les estratègies per a la seva superació. Tot i que totes elles busquen la superació de les desigualtats socials per raons de gènere, aquests debats han posat en relació el gènere amb aspectes com la classe, l'origen social, l'orientació sexual, l'ètnia, la raça, la identitat o els orígens culturals.

El feminisme també ha estat present en altres mobilitzacions i moviments com el sindicalisme, l'ecologisme, l'educació o la sanitat, entre d'altres. En els últims anys l'aliança entre ecologisme i feminisme ha anat prenent pes, desenvolupant així la teoria i praxi *ecofeminista*.

El terme «**ecofeminisme**» neix en la dècada de 1970 [4] i són nombroses les autores que s'inscriuen en aquest camp d'estudi que reivindica una nova organització social basada en la **no mercantilització dels béns comuns** i que posi al **centre les necessitats de cura de les persones i l'entorn**.

Dues idees ajuden a delimitar el concepte d'*ecofeminisme*.

- Pren com a punt de partida l'**existència de connexions** (ideològiques, històriques, simbòliques o teòriques) **entre l'opressió de les**

dones i l'explotació ecològica. Interpreta les similituds entre el domini d'un gènere sobre l'altre i del domini de l'ésser humà sobre la naturalesa, reconeixent que «*com tractem la natura i com ens tractem els uns als altres estan inseparablement vinculats*» (Gaard, G. 2001, 14, 157-172).

- Planteja que la força del **vinde entre l'ecologia i el feminisme radica en ser capaç d'ofereix una millor comprensió de les opressions paral·leles de la natura i les dones que amenacen la reproducció social i ecològica** de la vida. Ja que aquestes dues formes de dominació tenen una arrel comuna: l'estructura de poder patriarcal-capitalista.

Si bé hi ha hagut diferents corrents [5] dins l'ecofeminisme, per a aquest estudi interessa **situar la visió ecofeminista materialista interseccional [6], que posa en qüestionament l'actual sistema de gènere i d'acumulació de capital [7].**

Aquesta conceptualització parteix d'una idea bàsica:

- *L'actual sistema cultural i econòmic (capitalisme patriarcal) invisibilitza i s'apropia tant dels recursos de la naturalesa que ens permeten la supervivència, com del treball de cura i de reproducció de la vida humana.*

Malgrat que ambdós recursos són indispensables per a la supervivència humana, queden invisibilitzats i explotats sense el degut reconeixement de la seva importància. Grans quantitats de terres boscoses, aigües, sòls i éssers vius s'extreuen i exploten diàriament en nom del creixement del PIB. De la mateixa manera, el treball reproductiu de les dones s'expropia com un recurs lliure sota un capitalisme que *no paga les*

seves factures.

Yayo Herrero (2010) resumeix aquesta idea en dos principis o axiomes que conformen l'ecofeminisme: la **ecodependència i la interdependència**. No és possible pensar en la vida humana al marge de la naturalesa ni al marge de les necessitats de cures. Necessitem a la naturalesa per a sobreviure i requerim de la cura d'altres persones en les primeres etapes de la nostra vida, en la malaltia i en la vellesa.

Malgrat aquesta realitat, el pensament occidental s'ha desenvolupat ignorant les bases materials que sostenen la vida, alimentant-se d'una pretesa individualitat de cada persona respecte a les altres, i de totes elles respecte a la naturalesa. Una invisibilitat que ens porta, en paraules de la mateixa Yayo, «*a una situació de crisi ecològica i de les cures*», que assenyalava un conflicte de manera claríssima: el **conflicte capital/vida**. (Herrero, 2010: 28).

En definitiva, el neoliberalisme ha radicalitzat i reconfigurat múltiples violències: contra la naturalesa, contra els territoris i les seves cosmovisions, contra les dones i, en general, a través de la desposessió i explotació del treball viu i els recursos que es vinculen.

Una de les principals referents de l'ecofeminisme, l'activista de l'aigua **Vandana Shiva (2002)** va ser una de les primeres a mostrar com el deteriorament de les condicions de vida de les dones rurals pobres a causa del *mal desenvolupament*, i dels problemes de salut derivats de l'activitat de fàbriques contaminants i abocadors, són majors per a les dones pobres que habiten en barris populars. Revelant les connexions entre el deteriorament del medi i la desigualtat de

gènere, el sexisme, el racisme, el classisme o la divisió Nord-Sud. Aquest element és important ja que permet destacar com **el canvi climàtic no afecta a tothom per igual i que qui menys emissions té és qui més en rep les conseqüències**.

Alhora, destacava un altre element cabdal. Les dones (en molts casos dones indígenes), han estat les protagonistes de moltes lluites de recursos (des de l'aigua fins a l'alimentació i la terra) i han desenvolupat una infinitat de formes i d'estratègies organitzatives de les que treure importants aprenentatges. És el que Raquel Gutiérrez Aguilar defineix com **la radicalitat d'una 'política en femení'** (Gutiérrez Aguilar, 2017) revaloritzant una sèrie d'actituds i virtuts que no han estat prou valorades justament per ser adjudicades a un grup subordinat: el de les dones.

Segons Gutiérrez Aguilar, aquestes pràctiques es poden veure com quelcom més que mera supervivència, ja que proposen i exerceixen una posició diferent de les dones en la societat. Una comprensió diferent de la política entesa com quelcom que gira al voltant de la vida, la comunitat i el quotidià. La seva posició de sotmetiment també ha estat al temps una posició en certa manera privilegiada per a poder construir coneixements relatius a la criança, els afectes, la companyia, l'ètica, la cohesió comunitària, l'educació i la defensa del medi natural que permet la vida.

La cultura de la cura haurà de ser rescatada i servir d'inspiració central a una societat social i ecològicament sostenible. Per tant, aquí, la perspectiva de feminització de la política de Gutiérrez posa l'accent en objectius com la cooperació i la participació, uns valors que haurien de ser rescatats i servir d'inspiració central a una societat social i ecològicament sostenible.

Un altre element de reflexió interessant en el marc dels debats ecofeministes ha sigut sobre **el paper no neutral de la ciència i la tecnologia** per a fer front als problemes generats per la crisi ecològica, que els ha portat a reclamar la necessitat de canviar la mirada en la forma de produir i d'acostar-se al coneixement.

Els estudis d'epistemologia crítica feminista es pregunten qui fa la ciència o la tecnologia. La situació social de la persona investigadora importa i les relacions de gènere, materials i polítiques estan darrere de totes les pràctiques de coneixement i no es pot passar per alt les diferències de poder i de posició (posicionalitat). Alhora es pregunten el per què d'aquesta ciència/tecnologia.

La producció de coneixement que es fa principalment als països occidentals per una elit blanca, masculina i de mitjana edat, ha construït un discurs tecno-positiu que pressuposa que els éssers humans poden "arreglar" el medi ambient. L'epistemologia ecofeminista qüestiona els enfocaments que se centren a donar respostes *científiques* i de gestió tecnocràtica per tal d'adaptar les nostres societats al canvi climàtic.

- *La ciència, la tecnologia i el canvi climàtic no són qüestions neutrals, sinó objectes de recerca de caràcter sociopolític, polifacètic i contestat.*

Com aprecia Alicia H. Puleo «la comprensió ecofeminista de la civilització industrial no implica una praxi i pensament tecnofòbics, sinó una actitud de prudència i prevenció que contrasta amb la generalitzada confiança cega en la ciència i la tecnologia» (A. Puleo, 2017; 26).

Federica Ravera planteja incloure en l'agenda

del canvi climàtic el problema de la reflexivitat, és a dir, l'acceptació que tot el coneixement està situat i contextualitzat i que com a científiques ens hem de preguntar *des d'on es crea coneixement* i integrar multitud d'epistemologies, mètodes, disciplines, sensibilitats i exploracions. Per exemple a través del cos i els sentits (Ravera, F., & Arandia, I. I. 2017)

En resum, l'ecofeminisme fa una defensa dels béns comuns com a element bàsic per a la sostenibilitat de la vida. Entenen que la governança i sostenibilitat d'aquests, és el que permet la reproducció de la vida natural i humana.

---

3. La recuperació dels béns comuns: un marc possible

3.1 El cercament de l'aigua a l'Estat Espanyol

A Europa la política pública no ha sigut neutre en l'expropiació dels béns comuns. L'adequació del marc jurídic a través de concessions, regulacions del sòl, polítiques de fiscalitat o la falta de regulació del "lliure mercat", ha funcionat com a actualitzadora de l'acumulació per desposseïció, augmentant així la desigualtat i l'exclusió social, i provocant danys irreversibles al planeta terra.

La nova reorganització urbana que esdevení per fer front a la crisi industrial, va suposar un major protagonisme de les regions i ciutats, i una pèrdua del rol de l'Estat-nació. Les consignes neoliberals de la Unió Europea i el Banc Mundial, incitaren als municipis a incrementar el seu valor diferencial i la seva capacitat d'influència en els circuits financers globals. Ha tingut com a conseqüència la creació de ciutats-empresa en lluita pel lideratge mundial, amb l'objectiu d'aconseguir majors fons de finançament i noves inversions de capital estranger. Les principals característiques d'aquest model de governança urbana ha estat la integració del capital privat en l'arquitectura institucional a través de col·laboracions i partenariats públic-privats.

Aquestes fórmules han suposat processos de conversió de diverses formes de drets d'ús i usudefruit (comuns, col·lectives, estatals) en drets de propietat exclusius, la mercantilització de necessitats bàsiques per a inserir-les en mercats especulatius i el domini dels bancs centrals i les polítiques monetàries.

Espanya és el segon estat de la Unió Europea amb més partenariats públic-privats, suposant aquests l'11% del total del volum econòmic. El més alarmant però, no és la pròpia externalització, sinó la inexistència d'un marc legal que

habilitati aquests partenariats i la manca de mecanismes públics per al seu control i seguiment. Com apunta l'informe del Tribunal de Comptes Europeu (2008), Espanya és el país europeu que menys fiscalitat exerceix sobre les concessions de serveis públics externalitzats. Aquesta barra lliure cap el gestor privat, ha generat opacitat, ineficiència i desperdici de recursos, que s'ha vist repercutit en una baixada de la qualitat del servei i, sovint, associat a un augment del preu.

Un exemple paradigmàtic d'aquesta mala praxis ha estat la gestió de l'aigua. A l'Estat Espanyol, les empreses privades i mixtes gestionen el servei del cicle de l'aigua en el 55% [8] del territori. Cal tenir en compte però, que la distribució territorial no és equitativa, ja que la gestió privada es concentra en les poblacions mitjanes i grans, i que a nivell poblacional podria suposar més del 70% de l'abastiment [9].

Tot i que l'abastiment de l'aigua és un servei públic de competència municipal, establert en la Llei Reguladora de les Bases de Règim Local [10], la legislació atorgava àmplies competències als ajuntaments i autoritzava l'ús privatiu de l'aigua amb l'objectiu de promoure el desenvolupament de les infraestructures del país. Això dona origen a la creació de diferents empreses privades. Una d'elles Aigües de Barcelona, que al 1867 va crear-se per a desenvolupar una àmplia xarxa de subministrament a Barcelona que estava en plena expansió construint l'Eixample de Cerdà.

El marc normatiu vigent [11] no obliga a que el servei sigui desenvolupat pel propi municipi i permet la seva gestió de forma mancomunada, consorciada o delegant-la a una empresa pública, privada o mixta. Però el valuós poder confe-

rit a l'Administració no va ser correspost amb una adequada dotació de mitjans propis que fes possible el seu desenvolupament. És així com molts municipis han anat delegant la gestió de l'aigua a empreses privades i mixtes, configurant una heterogeneïtat de models de gestió en tot el país.

La fórmula de privatització més utilitzada ha estat la concessió a una empresa privada sota la fórmula de cànon concessional. Aquesta paga al municipi un cànon a canvi de la cessió, que financïa a partir de préstecs avalats per la garantia de pagament de la tarifa de l'aigua que l'empresa rebrà durant tot el període que duri la concessió, i que generalment acostuma a ser per més de 20 anys.

Aquest model ha provocat en els últims temps tres fenòmens principals.

- a. Increment de municipis que han fet el pas de la gestió directa de l'abastiment d'aigua cap a la concessió del servei a empreses privades o mixtes.
- b. La concentració d'aquest model en les poblacions mitjanes i grans, ja que és en aquestes on es genera major marge de benefici.
- c. El monopoli de la gestió del servei del cicle de l'aigua en mans de grans grups empresarials.

Al 1996 el 63% de la població a Espanya era abastida per alguna forma de gestió pública, mentre que a partir del 2006 aquest model s'inverteix. Actualment la gestió privada o mixta abasteix el 55% de la població espanyola. Però això no correspon amb l'extensió territorial, ja que, segons dades de l'informe del Tribunal de Cuentas, mentre que en els municipis de menys de 5000 habitants la gestió pública està entorn

al 50%, aquest percentatge disminueix al 21% en els municipis d'entre 5.000 i 20.000 habitants. Les dades a Catalunya són encara més reveladores ja que la majoria de municipis mitjans i grans tenen l'aigua privatitzada. Així, mentre que el 52% dels municipis catalans tenen una gestió pública, la població abastida de forma privada és el 84% [12].

Tot i la diversitat de petites empreses que a priori conformen el ventall territorial dels serveis de gestió de l'aigua, en la pràctica, la majoria formen part de multinacionals. Aquestes, utilitzen les petites corporacions per guanyar licitacions públiques sota la marca del producte local i el valor de la proximitat. Però si es mira els grups empresarials de qui formen part les petites empreses (a Catalunya més de 80), s'observa que a l'Estat Espanyol el 87% d'aquestes estan controlades per dues empreses: Aigües de Barcelona (AGBAR) -part del grup Suez Environnement- i Aqualia -del grup Fomento de Construcciones y Contratas-. I a Catalunya el 90% únicament pel grup AGBAR.

La reforma de la Llei de Règim local, per la qual l'ens local ha de demostrar l'eficiència de la gestió quan decideix desenvolupar-la de forma directa i l'establiment d'uns preus estàndards de consum, encobreix una clara voluntat per seguir accelerant aquest procés de privatització de la gestió del cicle de l'aigua.

Abans, el ciutadà tenia un paper actiu com a usuari de l'aigua, mitjançant pràctiques comunitàries quotidianes d'autogestió i producció que adaptaven la demanda d'aquest recurs a l'oferta disponible en el seu territori. Fem referència a les infraestructures tradicionals com les hortes informals, els safarejos, les séquies, els molins o

les basses i que han quedat obsoletes, caient en l'oblit en un procés de desapropiació. La implantació al segle XIX del servei de subministrament d'aigua urbana va comportar la privatització de l'accés a l'aigua i un tancament de l'espai de decisió sobre aquest element bàsic.

Aquesta desvinculació de la gestió de l'aigua i per tant, de capacitat de decisió sobre el seu ús no sols ha allunyat a la comunitat del recurs a escala social o cultural, sinó que ha comportat, juntament amb el sistema productiu industrialitzat, a la contaminació freqüent del seu cicle generant impactes ambientals sovint difícils de detectar i gestionar per la falta de coneixement dels ciutadans.

Un altre exemple de l'ús de l'aigua al servei dels beneficis econòmics, va ser el Pla Hidrològic del 2001 impulsat pel govern espanyol del PP. El Pla contemplava el transvasament de l'Ebre per transferir aigua a Castelló, València, Alacant, Múrcia, Almeria i Barcelona. El Pla, que fou aprovat pel Parlament espanyol en la legislatura 2000-2004, va provocar diverses mobilitzacions de les comunitats afectades i de les organitzacions ecologistes. Aquestes denunciaven que la proposta suposava seguir fomentant una sobreexplotació del territori que posava en perill l'ecosistema local en pro d'una economia turística que ja havia deixat empremta en tot el front litoral.

El Pla Hidràulic del 2001 fou doncs un intent de cercament des d'allò públic que agafa un bé comú com a mitjà per fer polítiques mercantilistes desarrelades del territori i de qualsevol idea de sostenibilitat. Finalment el Congrés de Diputats espanyol va aprovar una rectificació del Pla l'any 2005 que va suposar l'aturada del projecte

de transvasament.

En resum, observem una tendència en la gestió de l'aigua, que ha passat de les comunitats que feien un ús directe d'ella, al model municipal, per a acabar en molts casos finalment privatitzada produint-se un tancament de l'espai de decisió sobre aquest element bàsic per a la vida (Bagué, 2020).

3.2 La desmercantilització de béns comuns bàsics

En els últims anys hem presenciat diversos processos de remunicipalització de drets bàsics com l'aigua o l'energia. Alguns com a conseqüència de pujades injustificades del preu [13]; d'altres fomentats per la finalització de les concessions i processos de mobilització ciutadana organitzada en diferents moviments per la defensa dels béns comuns, o per motivacions ambientals i cap a una transició energètica.

Aquest però no ha estat un procés únicament espanyol. Més de 1.600 ciutats han emprès processos per recuperar el control de serveis públics i es calcula que en els últims anys s'han remunicipalitzat 835 [14] serveis a tot el món de transport, educació, energia, residus, etc.

Ciutats com París, Berlín, Buenos Aires o Budapest, entre d'altres, han recuperat la gestió directa de l'aigua. A Espanya els casos més significatius, tant pel procés com per la seva magnitud, són els de Valladolid i Terrassa. A Catalunya la remunicipalització de l'aigua ha format part de l'agenda dels moviments per la defensa de l'aigua com a bé comú que s'ha culminat en la remunicipalització de l'aigua en diversitat de municipis com a Arenys de Munt, Mataró, Manresa, Olesa, Prat del Llobregat o Montornès del Vallès. Des de l'any 2010 a Catalunya 28 municipis han decidit remunicipalitzar el servei.

No totes les remunicipalitzacions han pres el mateix model de gestió, però la majoria d'elles han aconseguit un major control de les administracions locals o regionals, una major eficiència econòmica i una millora del servei.

A continuació es mostren 6 casos de models de governança de béns públics que ens semblen inspiradors i des dels quals se'n poden extreure

re aprenentatges importants per incorporar en una visió ecofeminista en la gestió i ús dels béns públics. Són el casos dels Observatoris de l'Aigua de París i de Terrassa, que van remunicipalitzar l'aigua recentment. La creació de la Xarxa per la sobirania energètica i la creació de noves empreses comercialitzadores d'energia. I l'experiència de la gestió comunitària d'equipaments municipals per part d'agents locals i veïnals, amb una llarga trajectòria a la ciutat de Barcelona.

3.2.1 La remunicipalització del servei de l'aigua

Cas 1: L'Observatori de l'Aigua de París

París va remunicipalitzar el servei de l'aigua al 2010, quan l'alcalde Bertrand Delanoë va ser reelegit després d'una campanya electoral basada en la recuperació de la gestió pública de l'aigua com a bé comú.

La gestió de l'aigua havia estat concessionada per Jacques Chirac al 1984 a les empreses de Veolia i Suez, que es dividiren l'abastiment de la ciutat en parts iguals durant 25 anys. **La concessió**, tot i que va portar a una reducció del dèficit en primera instància, **va suposar una forta opacitat en la seva financiació i un augment de la factura de fins al 265%**. Això va despertar les sospites de l'alcalde Delanoë el qual al 2001 començà un procés d'auditoria dels comptes i de les infraestructures de l'aigua, que culminà amb la remunicipalització del servei al 2010 amb la compra de les accions de SAGEP [15].

La remunicipalització no només ha suposat la creació d'un espai de participació, sinó també la democratització de l'empresa de gestió *Eau de París*. Així, l'Eau de París té com a missió *gestionar l'aigua com a bé comú, incorporar qüestions tècniques socials i ambientals, i aconseguir una millor qualitat del servei i un cost just* [16].

Organigrama i funcionament de l'Observatori

El cas de París és especialment interessant perquè, a part de la **creació de l'Empresa municipal Eau de París**, es va dissenyar també una política institucional que **permet a la ciutadania incidir en la política municipal i en la gestió del servei**.

Amb aquesta voluntat és que va ser creat **Observatoire Parisien de l'Eau** [17] (OPE) com un **espai de participació ciutadana amb la missió d'oferir a la ciutadania els coneixements del cicle de l'aigua i rendir comptes de la seva gestió**.

A diferència d'altres experiències, en el cas de París la remunicipalització, així com el propi Observatori, ha estat impulsat directament per l'Ajuntament. És a dir, no existia prèviament un moviment organitzat que participés en la seva construcció.

L'observatori està concebut com un òrgan consultiu que permet conèixer, assessorar i fer seguiment de la política municipal en la gestió de tot el cicle de l'aigua, i emetre informes d'opinió abans de ser aprovats en el Consell Municipal de l'Ajuntament de París.

La plenària és l'espai sobirà de decisió i es reuneix mínim de dues vegades l'any. Està formada per:

- Representants del Consell Municipal a proposta dels grups municipals i l'alcaldia.
- Organitzacions que tenen a veure en relació a les persones usuàries, és a dir, organitzacions de consumidores, de persones inquilines, cambres de la propietat, organitzacions ecologistes, etc.
- Persones representants de diferents àrees administratives o institucions públiques, com de l'àmbit de la salut o de serveis socials, però també de planificació urbana i habitatge, o de l'àmbit de l'energia i el canvi climàtic.
- Institucions acadèmiques com universitats, instituts de recerca o persones expertes a nivell individual.

L'OPE és presidit per una persona escollida per la plenària, qui assisteix també com a membre representant de l'OPE al Consell d'Administració d'Eau Paris. Els càrrecs són elegits per 3 anys amb possibilitat de renovació.

Compta amb una oficina formada per una vintena de membres que treballen de forma voluntària i qui estableix un programa d'activitats anual. Disposa també d'un suport administratiu municipal i d'un petit pressupost anual per a l'impuls i realització d'activitats i accions desenvolupades per l'observatori.

Per últim, cal apuntar la importància de la creació de xarxes supralocals que, tot i respectant l'autonomia de les localitats, permeten la cooperació entre comunitats. Aquest és el cas de la xarxa France Eau Publique (FEP) que engloba a 13 autoritats locals (Besançon, Grenoble, Syndicat des eaux du Bas-Rhin, Syndicat des Landes, etc.), que va ser creada amb l'objectiu de garantir la promoció de la gestió pública de l'aigua, compartir coneixements, mancomunar recursos i impulsar la remunicipalització a altres municipis francesos.

Cas 2: L'Observatori de l'Aigua de Terrassa

La remunicipalització de l'aigua a Terrassa (2016) és un dels casos més paradigmàtics dels processos de remunicipalització que han tingut lloc al nostre entorn. En primer lloc, perquè **és el municipi de l'Estat Espanyol més gran en població que ha recuperat el servei de l'aigua**. I en segon terme, perquè **ha estat pioner en incorporar mecanismes de democràcia i transparència en la gestió del servei municipal**.

L'any 1941, el Ple municipal de l'Ajuntament de Terrassa va fer una concessió a l'empresa *Mina Pública d'Aigües de Terrassa* perquè aquesta s'en-carregués de la gestió del servei de l'aigua. La concessió tenia data de finalització 75 anys després, al 2016.

La relació entre l'administració local i l'empresa (actualment el grup *Agbar-Mina*) ha estat sempre de molta proximitat. Tot i aquesta bona relació, era poc el coneixement que el municipi tenia sobre el funcionament del servei.

Al 1994 es creà la Comissió Tècnica de l'Aigua. Aquesta comissió va detectar nombroses irregularitats i manca de rigorositat en els informes que havien de justificar l'augment de les tarifes i es va posar a la llum la manca de transparència en la gestió.

Al 2001, i en vistes del final de la concessió, es signà un nou conveni que havia de comptabilitzar els béns de la concessionària per una futura liquidació. Però la comissió de seguiment del conveni mai es va crear i es quedà en paper mullat. Menstrestant, el preu de les tarifes de l'aigua a Terrassa van anar en increment des del

2003, amb una mitjana a l'alça molt superior a la mitjana catalana.

El punt d'inflexió va arribar quan, al 2014 el ple municipal aprovà vendre's el 4,8% de les accions que tenia l'Ajuntament de Terrassa en els actius de Mina per un valor de 1.400.000 €. Aquesta acció posa al descobert també la finalització de la concessió i en aquest moment la ciutadania veu una finestra d'oportunitat per revertir el privilegi atorgat a Agbar-Mina.

Quan això succeeix els moviments per l'aigua de Terrassa comencen a investigar i se n'adonen que la concessió dels 75 anys s'acaba al 2016. Davant d'aquest escenari s'impulsa una proposta per recuperar la gestió de l'aigua a Terrassa i es crea la **Taula de l'Aigua**. A partir d'aquí, comença un **procés polític i ciutadà que portarà a l'aprovació en el Ple municipal del 22 de març del 2018, la gestió directa del servei de l'aigua mitjançant una entitat pública empresarial local, Taigua**.

Organigrama i funcionament de l'Observatori

L'ambició de la Taula per l'Aigua de Terrassa no només passava per la recuperació de la gestió pública, sinó que calia desenvolupar una nova cultura de l'aigua que impliqués mecanismes de democràcia i transparència en la gestió. Després d'un procés participatiu finançat per l'Ajuntament en el que intervingueren els actors socials, i inspirats en el model de París, es crea l'Observatori de l'Aigua de Terrassa.

L'OAT té com a objectiu *incorporar la participació ciutadana en la definició de les polítiques i de l'estratègia en el funcionament i la millora del servei*

de l'Aigua (inversions i planificacions). Té per objecte presentar propostes de millora i es concep com un espai de rendició de comptes i de control públic.

Està adscrit a l'Ajuntament de Terrassa i es considera un **òrgan municipal de participació amb "caràcter consultiu, assessor, deliberatiu i propositiu, i amb capacitat d'elaborar estudis, informes i propostes en la matèria, i d'assolir acords que hauran de ser considerats pel govern municipal"**.

Tot i que l'OAT es va acabar definint com un òrgan municipal, es va lluitar perquè aquest tingués autonomia tècnica i pressupostària. Així és com es va aconseguir que disposés d'una presidència tècnica, contractada a partir d'un concurs públic obert a tota la ciutadania.

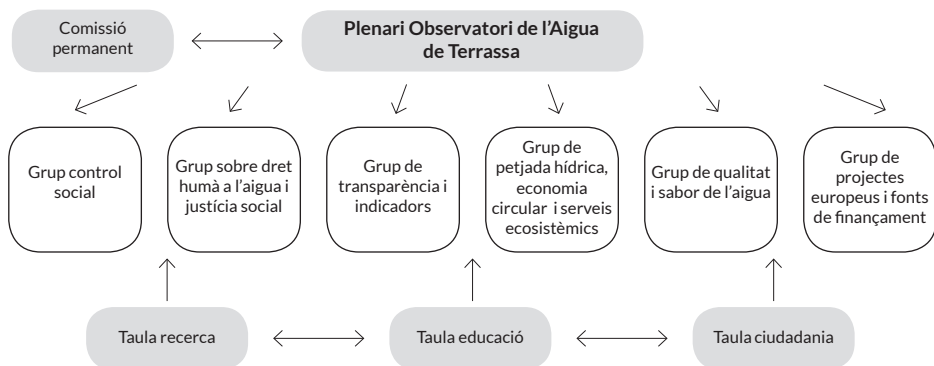
També es va aconseguir un mínim pressupost per sostenir l'activitat de l'OAT. Tant la presidència com la vicepresidència són escollides per l'OAT. Es prioritza que sigui una de les persones membres, tot i que si no fos possible es poden presentar candidatures externes.

El Plenari és el principal espai de debat i decisió. Els membres que el componen estan estipulats en el reglament de l'OAT, aprovat per Plenari Municipal. Tot i així, si hi ha noves entitats interessades aquestes poden sol·licitar la seva admissió sempre i quan siguin aprovades pel Plenari de l'OAT. El Plenari està compostat per:

- Presidència, Vicepresidència, Secretaria, la Coordinació i els i les representants d'entitats, dels agents econòmics i professionals, i del món educatiu i acadèmic.

Pel funcionament ordinari l'OAT consta de la **Comissió Permanent**. És un òrgan executiu format per la Presidència, la Vicepresidència, la Secretaria, la Coordinació, els i les representants dels grups de treball i tres vocals elegits pel Plenari. La seva principal funció és **impulsar, coordinar i fer el seguiment dels acords del Plenari i del pla de treball de l'OAT**.

La part més activa de l'OAT són els **grups de treball**. Aquests **són oberts a totes les entitats i ciutadania**, i són els espais on desenvolupa l'ac-

tivitat principal de l'observatori. Tenen com a objectiu, debatre i reflexionar sobre temàtiques i/o àmbits concrets.

L'Observatori es recolza en tres taules temàtiques que es configuren com una xarxa oberta i col·laborativa, dedicada al desenvolupament d'una nova cultura de l'aigua. Aquestes són la **Taula de Recerca, la Taula d'Educació i la Taula Ciutadana**.

Una de les singularitats principals de l'OAT és el **treball que desenvolupa en termes d'educació i de recerca**. A través de les taules temàtiques ha creat un fort vincle amb l'**àmbit educatiu**, des del que es contribueix a desenvolupar una cultura democràtica de l'aigua, i amb l'**àmbit professional i acadèmic**, amb el que es realitzen diverses informes de recerca i d'innovació tecnològica.

Les principals **funcions** de l'OAT són:

- Exercir el control ciutadà del servei d'abastament i del cicle de l'aigua.
- Emetre informes, estudis, propostes, publicacions i dictàmens.
- Contribuir a desenvolupar una nova cultura de l'aigua.
- Participar en la definició de la política de transparència i indicadors del servei.
- Dinamitzar els processos de participació.

Primers aprenentatges de l'OAT

L'OAT és fruit de la mobilització ciutadana. Un procés que va portar a construir una política pública de l'aigua pivotada en tres actors principals:

- a. El Consell d'Administració
- b. El Ple Municipal
- c. L'Observatori de l'aigua de Terrassa

L'equilibri i coordinació entre aquests tres actors no és sempre fàcil. Després de gairebé dos anys de posada en funcionament de l'OAT, algunes de les persones membres compartien aquestes reflexions sobre la governança:

- El fet que l'OAT sigui un òrgan de participació i estigui dins l'estructura administrativa, el legitima dins l'administració, però això no li dona legitimitat dins del Ple Municipal.
- Cal construir una confiança entre els diferents actors, ja que existeix desconfiança de l'administració perquè no sap treballar en dinàmica de col·laboració. Desconfiança del gestor perquè només li preocupa lo econòmic. I desconfiança del moviment perquè no veuen que es generin espais de diàleg i d'incidència.
- La participació dins de l'OAT és molt desigual. Ni polítics, ni personal laboral de Taigua es creuen l'OAT. Això fa que només participen dels espais formals, però no dels espais de treball. El motor real de l'OAT és la Taula de l'Aigua. La resta d'actors van a remolc
- L'activitat dins l'OAT es dona sobretot en els grups de treball. El problema és que no hi ha connexió entre els grups de treball i la plenària de l'OAT.
- L'OAT va ser concebut com un espai de coproducció però no està funcionant com a tal. Cada actor exerceix la seva autonomia però sense construir espais de diàleg i manquen espais relacionals.
- Cal una nova cultura administrativa. Taigua no ha entès la participació i segueix amb una lògica de model empresarial. Es perd en la gestió i en l'obsessió de no tenir dèficit.

Recordar que el personal de Taigua provenen de Mina (80%) i d'Agbar (20%).

- Els cicles polítics i el tipus de correlació de forces condiciona la dinàmica i la implicació política.
- L'OAT és un projecte a llarg termini. Això suposa una nova lògica per als moviments socials. El repte és assegurar la reproducció del treball voluntari.
- La coproducció necessita d'instruments i persones, però també d'una normativa que assegurí la seva reproductivitat dins aquest sistema.
- Cal pensar com interpel·lar a la societat per assegurar el bé comú. És una pota essencial a la que actualment no se li està donant resposta.

Algunes de les tasques principals desenvolupades:

- Des del moviment s'exerceix una tasca pedagògica constant i invisible enfocada a la ciutadania, però també a Taigua i a tècnics municipals de l'Ajuntament.
- Campanyes comunicatives per apropar el cicle de l'aigua a la ciutadania, promoure consum d'aigua de l'aixeta enfront l'aigua embotellada, i pel foment d'una cultura de l'aigua que fomenti nous hàbits més sostenibles.
- Creació i seguiment de protocols i per garantir el dret a l'aigua de habitatges en situació de precarietat sense connexió regularitzada al subministrament d'aigua. Davant l'obligació per Decret de la Generalitat de tancar les fonts d'aigua pública, el Grup Dret humà a l'aigua i Justícia Social va treballar per resoldre aquesta situació d'emergència sanitària amb la proposta d'instal·lació de

comptadors d'aigua a les llars que no tenien accés a l'aigua i havien de recórrer a les fonts d'aigua.

- Fomentar la participació ciutadana més enllà de la recuperació del servei per orientar la política de l'aigua cap a les necessitats de la població i el medi ambient, sota el lema que va simbolitzar el procés social de remunicipalització del servei: «S'escriu aigua, es llegeix democràcia!!»
- Creació de grups de qualitat i sabor de l'aigua per orientar les millores de coneixement i tecnològiques a tasques que abans es consideraven residuals: qualitat/sabor de l'aigua i millora/manteniment de la infraestructura (inversió en abastament i canviar canonades).
- Impulsar i desenvolupar recerques universitàries amb els objectius de l'OAT. Es destaca vincle i treball amb la Universitat com a forma de generar coneixement útil per l'agenda de OAT.

Comparativa observatoris de París i Terrassa

La principal diferència entre ambdós observatoris és el propi procés i origen de creació. Mentre que a Terrassa l'Observatori és fruit d'un procés ciutadà, a París fou la pròpia administració qui el va impulsar.

Aquest fet determina a la pràctica, l'actitud i el rol que els diferents actors tenen dins l'estructura de governança. Com hem vist en el cas de Terrassa, aquest engranatge entre actors està encara en construcció.

Els dos observatoris comparteixen força el model organitzatiu. El cas francès incorpora en la

plenària a actors institucionals d'altres àmbits com l'habitatge, la sanitat, el medi ambient o serveis socials. Això dóna una interseccionalitat i coordinació interdepartamental que a priori sembla interessant.

L'OAT té una estructura administrativa més complexa, amb més òrgans i espais de treball, però ambdós conceben el penari com un espai sobirà i on es prenen les decisions.

En l'homòleg parisenc la ciutadania a títol individual participa en trobades obertes, mentre que en el cas de Terrassa la participació es contempla en els grups de treball.

Per últim, destacar la tasca pedagògica, educativa i de recerca que desenvolupa l'Observatori de Terrassa, que ha permès generar forts vincles amb actors socials i educatius. Així com la creació de protocols per garantir el dret a l'aigua a les llars amb risc d'exclusió.

3.2.2 La gestió pública i comunitària de l'energia

La normativa europea i espanyola defineix el subministrament de l'energia com “un servei d'interès econòmic general”. A diferència de l'aigua, que està denominada com a “servei públic” això suposa de facto que **l'energia pot ser un bé privatitzat**, tot i que l'estat té marge en la seva regulació i es reserva la potestat d'intervenció en la gestió quan així ho cregui convenient.

L'inici de la construcció de les infraestructures fou majoritàriament privat, sobretot en les principals ciutats com Barcelona, en convivència amb algunes iniciatives municipals en petits territoris. Però aquest intent de sobirania local durà tan sols fins a inicis del segle vint, quan les empreses més grans absorbiren les petites empreses municipals.

Finalment, al **1988 el govern espanyol de Felipe González**, recomanat per la directriu europea de liberalització del mercat, **inicià la privatització total del sector energètic amb la venda de l'última empresa estatal, Endesa**, perdent així qualsevol capacitat de control públic sobre el servei.

Des d'aleshores, han sorgit diferents **moviments ciutadans** per la recuperació de la remunicipalització de l'energia. Aquests moviments es caracteritzen per **3 factors principals**: 1) el pas a **energies renovables** que obrin el camí a una transició energètica; 2) la **participació de la ciutadania** en la producció; i 3) la **democratització en el seu accés i el control i transparència en la seva gestió**.

A països com Alemanya la remunicipalització del servei de l'energia ha estat possible a Berlín i Hamburg gràcies a que encara es mantenia el

caràcter local de distribució. La mala gestió privada i la pressió ciutadana provocaren dos referèndums que finalment, aconseguiren que els municipis recuperessin el control de la gestió.

A Espanya el monopoli sobre el sector energètic fa que aquest pas sigui una mica més difícil. **L'estratègia ha passat per crear noves comercialitzadores que incloguin mecanismes de participació ciutadana i impulsin la generació d'energia renovable.**

Cas 3: Som Energia, cooperativa d'iniciativa social amb vocació pública

Som Energia [19] és una cooperativa de consum sense ànim de lucre creada al 2010, que comercialitza i produeix energia d'origen renovable i que compta amb més de 100.000 contractes de distribució. La cooperativa es dota d'una governança democràtica que té com a pilar l'assemblea dels socis i sòcies. Consta també de grups de treball oberts i de l'espai virtual *Participa*, el qual permet a les persones sòcies desenvolupar les eines de participació necessàries per informar-se, debatre i decidir.

Cas 4: Barcelona Energia, Impuls públic pel subministrament d'energia

BarcelonaEnergia (BE) és una comercialitzadora elèctrica pública metropolitana impulsada per l'Ajuntament de Barcelona, que a través de l'empresa municipal TERSA comercialitza energia als equipaments municipals i a fins a 2.000 llars. Segons la normativa, els municipis no te-

nen cap paper en el subministrament elèctric, tot i que això no impedeix que puguin realitzar el servei, si tenen voluntat de fer-ho.

Sota els valors de proximitat, transparència, sostenibilitat i innovació, BE ha creat el *Consell de persones usuàries* que de manera presencial i virtual (a la plataforma *Decidim*) les persones usuàries poden assessorar i participar de forma activa en la presa de decisions de la comercialitzadora energètica. Les funcions del consell són [20]:

- L'elaboració de propostes sobre l'orientació i prioritats de Barcelona Energia
- La participació en la definició de la política de conscienciació i pedagogia social sobre l'ús d'energies renovables i consum responsable.
- La Intervenció en la definició de propostes sobre les tarifes i inversions de la comercialitzadora en les matèries requerides

Si bé no és un exemple modèlic de governança, és un primer pas important que pot marcar camí a altres municipis de l'estat espanyol.

Cas 5: Xarxa de Sobirania Energètica

En el cas de l'energia, parlar de remunicipalització suposa parlar de tornar el protagonisme als municipis i de descentralitzar la distribució. Fruit d'aquest sentit es va crear al 2013 la Xarxa per la sobirania energètica (Xse). La Xse està conformada per una trentena d'associacions i col·lectius "*per avançar cap a un nou model energètic distribuït, renovable, democràtic, just i ecofeminista*" [21]. D'entre els seus **objectius, està el foment de l'autoconsum, la creació i impuls**

d'estructures de govern públic-comunitari de l'energia i el foment de la generació d'energies renovables.

La XSE treballa per la sobirania energètica que defineix en 5 factors principals, segons el seu propi manifest. Que es poden resumir de la següent manera.

- **Democràcia.** Capacitat de decisió sobre el procés de l'energia que respongui a criteris i necessitats socials col·lectivament identificades.
- **Control social dels mitjans de producció.** Per una gestió pública i/o comunitària de l'energia i no mercantilista.
- **Sostenibilitat.** Apostar per les energies renovables de manera ferma i considerar les seves capacitats i característiques, dibuixant el camí cap a la sostenibilitat del sistema.
- **Decreixement energètic.** Canviar el model de creixement que ha portat a la situació energètica i econòmica actual i apostar per un decreixement energètic sostenible.
- **Arrelament al territori / descentralització.** Impulsar el nou model energètic des de baix, que incorpori l'heterogeneïtat i que busqui solucions adaptades a cada territori o al seu entorn.

3.2.3 La gestió comunitària d'equipaments

A Catalunya la tradició veïnal i llibertària ha deixat un llegat molt important en termes de gestió comunitària de serveis i equipaments públics. Als anys 70 el moviment veïnal ja proposava formes de gestió veïnal dels equipaments culturals, reivindicant la intervenció de l'administració pública per a l'habilitació d'espais. La proposta era dotar la ciutat amb equipaments socio-culturals sota un règim de gestió comunitària, amb suport públic, que prenién com a model els "Ateneus Populars, Obrers i Llibertaris".

La reivindicació del moviment veïnal no era un caprici. Entenien que **la gestió directa de la ciutadania dels serveis municipals aporta un valor afegit, difícil d'obtenir per part d'una administració** amb una estructura funcional. La gestió comunitària però, no és quelcom que es confronti amb la gestió pública, sinó que es concep com a complementària i com una extensió de l'administració pública, sota formes diverses participades de gestió.

Gràcies a aquelles primeres lluites veïnals la ciutat de Barcelona té més de 40 equipaments de gestió ciutadana a la ciutat i una memòria que li ha permès conceptualitzar també el concepte de gestió comunitària.

A Barcelona la organització per part d'entitats gestores d'equipaments municipals, la Plataforma de Gestió Ciutadana, va aconseguir al 2015 **que s'aprové el model de Bases Reguladores de la Gestió Cívica**.

La *Gestió cívica* és un instrument de participació ciutadana pel qual s'atribueix a una entitat sense ànim de lucre la gestió d'activitats, equipaments i serveis municipals, susceptibles de gestió indirecta.

Així, la Gestió cívica explicaria la *fórmula de gestió*, en aquest cas que l'administració d'un equipament municipal s'estaria desenvolupant per part d'una entitat sense ànim de lucre. Però com apunta la Xarxa d'Espais Comunitaris (XEC), aquest fet no asseguraria de per sé, que la gestió de l'equipament fos *comunitària*.

I apunten: *“el repte central és la creació o reapropiació per part de la societat dels recursos que ens permeten autogestionar la producció i reproducció, així com consensuar les normes que garanteixin l'accés universal i la gestió ètica i democràtica d'allò que, pensem, ens pertany. Una gestió comunitària dels recursos públics posa en el centre de mira dos aspectes fonamentals: la relació d'horitzontalitat entre el teixit associatiu i l'Administració i el retorn social de les polítiques públiques des d'una perspectiva d'interès general”* [22].

Del treball realitzat amb la XEC i la Regidoria de Participació Ajuntament de Barcelona, s'ha desenvolupat en els últims anys, marcs conceptuals i noves mètriques, que permeten avaluar si estem davant procés comunitari d'interès general o no.

Cas 6: El Balanç Comunitari

Resultat d'aquell treball compartit entre XEC i Ajuntament ha estat la creació del Balanç Comunitari. Aquest és una nova mètrica i eina d'auto avaluació. Aquesta eina és important perquè visualitza i mesura el treball dels projectes socials des d'una lògica comunitària i no mercantil, posant de relleu el retorn social i l'impacte que aquests projectes tenen en el barri i les comunitats.

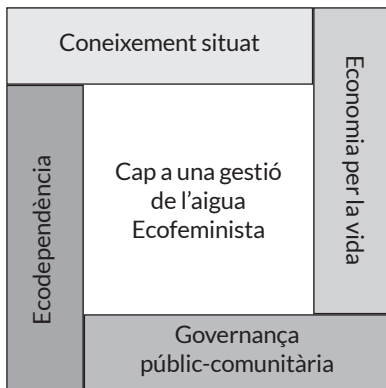
Hi ha però un gran repte per endavant que serà

definidor d'aquesta nova mirada, i que fa referència a la **forma de governança del Balanç. I és que el perill rau en que aquest es converteixi en una mètrica més dins la burocràcia administrativa.** Per a què això no succeeixi és imprescindible que les comunitats se'l facin seu i que sigui una eina política per contrarestar i rebatre el sotmetiment dels projectes a les lògiques del mercat.

Els indicadors estan definits en quatre àmbits que són els que s'han definit com als vectors de qualsevol procés comunitari:

- **Arrelament territorial** [23]. Els projectes han d'orientar-se a les necessitats del territori i en quina mesura contempla activitats amb els diferents actors del territori: associatiu, social o cultura.
- **Impacte i retorn social.** Els projectes han de respondre a l'interès comunitari i/o està orientat al bé comú; quin és l'impacte comunitari i les externalitats positives previstes; i si hi ha o no beneficiaris externs al projecte, etc.
- **Governança democràtica.** Els projectes han d'establir quins són els mecanismes per a fer possible una governança interna democràtica; quins canals de participació previstos; i el grau d'obertura i accessibilitat del projecte. També es valora el grau de transparència i els espais de rendició de comptes.
- **Cura de les persones, els processos i l'entorn.** Els projectes han d'evidenciar un compromís amb els principis i valors ètics fonamentals de qualitat laboral i compliments dels Drets Humans i la promoció de la diversitat; el grau d'igualtat de gènere i paritat valorant l'existència d'un projecte que incorpori la perspectiva de gènere i diversitat, i el compromís amb els valors de sostenibilitat ambiental i d'estalvi energètic.

4. Cap a una política ecofeminista de l'aigua

L'exercici que es presenta a continuació té com a objectiu **definir quins serien els criteris que haurien de guiar una política ecofeminista de l'aigua.**

Per fer-ho, s'ha partit de l'anàlisi del marc teòric de la governança públic-comunitària dels béns comuns des d'una mirada ecofeminista.

A partir d'analitzar les pràctiques i coneixement de les teòriques ecofeministes, i de l'experiència i aprenentatges de models de gestió amb criteris de proximitat, retorn social, democràcia i sostenibilitat, s'ha desenvolupat una proposta que resumeix en quatre els principals àmbits definitoris d'una política ecofeminista de l'aigua.

1. **Economia per la vida**
2. **Ecodependència**
3. **Coneixement situat**
4. **Governança públic-comunitària.**

Cada principi està recolzat per diversos criteris que permeten concretar i portar-lo a la pràctica. Tenint present sempre la interseccionalitat com a factor transversal, ampliant així la mirada no només a la discriminació per raons de sexe o gènere, sinó en la interacció entre diferents eixos de desigualtats.

Finalment, s'han detallat les característiques principals d'aquests quatre grans àmbits, intentant aterrar al màxim els criteris definitoris per tal d'anar imaginant com hauria de ser el desenvolupament d'una política ecofeminista de l'aigua.

Això és només una proposta a la que li falta encara molta feina col·lectiva. És un punt de partida pel debat que esperem s'enriqueixi i evolucioni a partir del debat col·lectiu i la diversitat de mirades i de coneixements.

Principi 1

Economia per la vida

L'ecofeminisme és un punt de trobada entre dues mirades crítiques que coincideixen en desplaçar el seu eix analític i polític dels mercats i el creixement econòmic cap a la sostenibilitat de la vida. Parlem per tant d'una economia per la vida per referir-nos a aquesta idea: la de **posar la vida al centre i no el mercat o l'acumulació**.

Sota aquest prisma, la producció de l'aigua ha de defugir de l'òptica mercantilista acostant-se així al seu **valor d'ús i allunyar-la del seu valor de canvi**. Les millores tecnològiques han d'anar orientades a satisfer les necessitats de la comunitat i la natura i no a augmentar els beneficis. I el model de consum i els usos de l'aigua han d'adaptar-se a les limitacions de la terra que habitem.

L'ecofeminisme és crític amb el funcionament del sistema econòmic i amb el fet que els mercats s'hagin constituït en l'epicentre de la nostra societat. Tots els conceptes claus són definits respecte al mercat: quan parlem d'aigua, ens referim a ella com un recurs econòmic, en lloc d'un bé comú; quan parlem de benestar, ens referim als nivells de consum.

En aquest sentit, una mirada des dels ecofeminismes ens ajudarà a dissenyar les transicions necessàries cap a una **nova cultura de l'aigua** que no doni l'esquena a les bases materials i relacionals que sostenen la vida i que tinguin en compte les següents qüestions.

Aigua per a què? Aigua per a qui?

Aquestes preguntes i les seves respostes fan referència al model i a la política (vella i nova) de l'aigua.

La vella política de l'aigua ha tendit a afavorir *polítiques d'oferta* orientades a fer front a l'escassetat, en lloc de *polítiques de demanda* orientades a racionalitzar el consum. (per exemple, si el problema és la falta d'aigua, es planteja fer un transvasament o un nou pantà.)

La dominació sobre la natura pren forma en l'obsessió d'eliminar els obstacles que impedeixen la realització de la demanda. Si parlem de la idea de progrés en la política de l'aigua, veiem com s'ha vingut relacionant amb la superació d'allò que es considera un límit. Un fet que està directament relacionat amb el foment d'un model de creixement urbà turístic-immobiliari i a un model agrícola intensiu independentment del clima i la pluviometria regional.

Enfront a aquesta realitat, és necessari apostar per un **model de gestió de l'aigua que afavoreixi processos productius que no siguin explotadors, patriarcals ni espoliadors de la natura** i que fomenti models de consum conscients de les limitacions. Adaptats al territori i que donin resposta a les necessitats humanes d'aigua sota criteris d'equitat.

Visió integral del cicle de l'aigua

Cal una nova visió més integral del cicle de l'aigua que tingui en compte les dimensions social, ambiental i la tècnica-econòmica.

Partint de la base que l'aigua és un servei que s'ha de prestar de forma eficaç, la seva gestió ha de venir acompanyada de **polítiques públiques ambientals orientades a la regeneració del cicle de l'aigua i polítiques públiques socials en relació directa a la garantia de drets.**

Des de l'ecofeminisme la idea de sostenibilitat de la vida ve lligada a la idea d'equitat, garantint una vida acceptable per tota la població. En aquest sentit, **l'abastament d'aigua i el sanejament són serveis bàsics essencials i cal garantir en tot moment el seu accés universal i la garantia de subministrament permetent adreçar la problemàtica de la pobresa energètica.** Per tant, si es produeixen talls d'aigua a la gent que no pot pagar el servei no s'està pensat des de lògiques del dret humà a l'aigua.

Tecnologia al servei de la comunitat i el bé comú

La lògica tecnocientífica i productivista ha de deixar pas a un nou model d'aigua que situï els cicles vitals humans i els límits ecològics al centre. On la tecnologia estigui al servei de les persones i del medi ambient, permetent la reinversió dels beneficis en la millora del sistema d'aigua i sanejament i l'adaptació a les necessitats socials del moment. En aquest sentit, les **millors tecnologies** disponibles serviran, no per obtenir avantatges competitiu i augmentar els beneficis, sinó per oferir el millor servei al **menor cost i el menor impacte ambiental.**

Si mirem el cas de Terrassa en aquests dos anys d'ençà que s'ha produït la remunicipalització, veiem com la tasca de l'OAT ha sigut la d'orientar les millores de coneixement i tecnològiques a tasques que abans es consideraven residuals com la qualitat/sabor de l'aigua i la millora/manutiment de la infraestructura.

Relocalització i infraestructura quotidiana

Un model ecofeminista és aquell que deixi de

dependre dels mercats globals i de grans transnacionals i on la producció i el consum estiguin arrelades en el territori. En el que l'escala municipal pren rellevància per la seva proximitat amb les problemàtiques i situacions del dia a dia, permetent un treball estret i humà, a partir del qual produir en clau de territori. Caldrà considerar per tant els operadors públics com actors de la vida social que contribueixen al desenvolupament local compartint tot el valor afegit que generen.

Això suposa també el pas del model d'*empresa-client*, que exerceix la seva pressió practicant talls de subministrament, a un model de relació en termes d'organisme públic-ciutadà. On les llars deixin de ser simples consumidores d'aquest servei per a polititzar tot el que passa en el seu interior. Passaríem a entendre el servei d'aigua urbà com una infraestructura quotidiana (Quiroga Díaz i Gago 2018) [24], entenent-la com un sistema bàsic del metabolisme social urbà que dóna suport a la vida a la ciutat.

Criteris

Economia per la vida

- **L'aigua com a bé comú** i no com a mercaderia. Fent valer el seu valor d'ús enfront del seu valor de canvi. Aquesta concepció prové del sentit de cura col·lectiva, davant d'un ús desmesurat que fomenta l'espoli de l'aigua com a recurs comú.
- **La cura al centre.** Repartiment equitatiu de l'aigua a partir de les necessitats de cures, la garantia del repartiment equitatiu i de la sostenibilitat dels recursos hídrics.
- **Salvaguardar la propietat i gestió pública** de l'aigua amb el control social de les infraestructures. Garantint formes de gestió pública (directe o indirecte) sense ànim de lucre.
  - Pas del model d'*empresa-client* a un model de col·laboració *públic-comunitària* que permeti un rol actiu de les persones usuàries i de la ciutadania.
  - Obligatorietat d'invertir els guanys en el manteniment i millora de les infraestructures, del servei i del cicle integral de l'aigua.
- **Contractació responsable** amb inclusió de mecanismes legals en les externalitzacions dels serveis públics (clàusules socials i ambientals, contractes marc, etc.) i afavorint la contractació d'empreses de proximitat, amb responsabilitat social i ambiental.
- **Gestió del subministrament amb criteris d'equitat social** des d'una mirada interseccional, que posi a la llum la multiplicitat d'eixos de desigualtat i la interacció entre ells.
  - Polítiques tarifàries que garanteixin una dotació mínima d'aigua per persona. Amb el compromís de no tallar el subministrament en casos d'impagament justificats socialment.
- Model tarifari progressiu amb una relació de criteris sobre la base de cures, retorn a la comunitat i sense afany de lucre. Vetllant pel bon ús de l'aigua, aplicant una tarifa per blocs progressiva, segons nombre de persones per llar.
- Assegurar la qualitat del servei per a l'ús domèstic. I garantir l'accés a aigua potable ampliant la xarxa de fonts públiques i punts d'accés.
- **Gestió del subministrament amb criteris de sostenibilitat ecològica:**
  - Avaluació dels usos de l'aigua i dels seus impactes ambientals.
  - Prioritzar aquells usos regeneradors del territori i no depredadors. Premiant aquelles accions que contribueixin al canvi de model (ex. canvi fertilitzants químics a ecològics).
  - Incorporar noves tecnologies per un millor control i minimització de les pèrdues en les xarxes de subministrament i sanejament.
  - Assegurar la funció ecosistèmica (en quantitat i qualitat) de les masses d'aigua amb les que ens relacionem
- Invertir en la **recerca i innovació tecnològica en matèria de gestió del cicle de l'aigua.** Per promoure la gestió diferencial de la qualitat de l'aigua millorant-ne la seva qualitat, a un preu just i amb menor impacte ambiental.
- **Enxarxament** amb altres actors supralocals que permetin compartir coneixement i mancomunar serveis i infraestructures.
- **Responsabilitat laboral** amb les persones treballadores en la gestió del servei de l'aigua. Establint condicions de treball justes i equitatives tenint en compte elements com la conciliació de la vida familiar i laboral.

Principi 2

Ecodependència

L'ecodependència **explica la relació entre natura i espècie humana**, entenen que com a humans som interdependents dels recursos naturals i que no és possible pensar-nos al marge de la naturalesa. També explica que **les conseqüències del canvi climàtic no afecten a tothom per igual**. I que sovint, qui menys petjada ecològica té, més pateix les conseqüències de la crisi climàtica.

Des de l'ecofeminisme s'ha destacat la connexió entre la dominació de les dones, les poblacions del Sud Global i la naturalesa. A més de l'apropiació del treball realitzat per dones i de les colònies, el *capitalocè* [25] (Moore, 2020) s'ha basat en l'apropiació de la naturalesa barata. En aquest sentit, "la manera d'organitzar l'aigua" per part del sistema capitalista ha derivat en una concepció que la considera com quelcom extern, com un recurs que pot ser quantificat i racionalitzat al servei del creixement i l'economia. Però cal tenir en compte que l'economia i el medi ambient no són dues realitats independents.

Des de la perspectiva ecofeminista, es defensa la necessitat de mantenir una relació respectuosa amb la naturalesa, és a dir, una relació que accepti la dependència dels recursos naturals i que, per tant, permeti la renovació dels seus cicles assegurant la funció ecosistemàtica i la font de vida de les masses d'aigua. La natura i tots els éssers vius són essencials per al benestar del planeta i els éssers humans no estan separats ni són superiors. Som éssers radicalment ecodependents. No és possible pensar en la vida humana al marge de la natura.

En aquest sentit, la vella política de l'aigua planteja l'escassetat d'aigua com una amenaça a afrontar i el canvi climàtic com una amenaça per a la vida humana, sense situar com són les

accions humanes les que canvien la natura. Se suposa que els éssers humans poden “arreglar” el medi ambient; la natura és vista com una força que pot ser aprofitada o controlada i d’alguna manera els éssers humans estan separats de la natura, creant així un dualisme humà/naturelesa.

Una política ecodependent de l’aigua té en compte els següents criteris:

Cosir vincles entre persones i l’entorn

És necessari tornar a cosir els vincles trencats entre les persones amb la naturalesa. Necessitat de recuperar l’aigua per part de la comunitat, ja sigui mitjançant implicació en la política de l’aigua, o recuperant la capacitat activa de la ciutadania urbana com a agent productora, o les pràctiques associades a l’autogestió de l’aigua com a imaginar col·lectiu del lloc (parlem aquí de les hortes informals, les séquies, safarejos, molins, fonts o basses entesos com a espais productius, comunitaris i de sociabilitat vinculats amb el cicle de l’aigua).

Però, s’ha produït una desvinculació en la gestió de l’aigua afavorida per la desvinculació entre l’aigua i les persones usuàries, que han adoptat un paper passiu de consumidores del recurs juntament amb la falta de control públic i les formes opaques de gestió per part dels operadors privats. A Terrassa hem vist com un grup de veïns es van organitzar creant la Taula de l’Aigua i van començar a lluitar per la remunicipalització d’aquest servei. Durant aquest procés, va quedar clar que l’espai de presa de decisions d’aquest servei estava tancat i era inaccessible per a la població.

Canvi de funcions, d’hàbits i valors

Els operadors d’aigua han de passar de ser un mer prestador de serveis a una empresa ecosistèmica per a la sostenibilitat. Un operador que treballi de forma coordinada amb altres actors a diferents nivells, ampliant el domini d’activitats i competències contribuint a objectius més amplis de política de l’aigua, com la conservació de l’estat ecològic de les masses d’aigua naturals. Alhora, es tracta de fer el pas cap a una nova política hídrica basada en gestió de la demanda i adequació dels hàbits de consum i els usos de l’aigua als recursos disponibles.

Aquí juga un paper cabdal l’educació i la sensibilització (tal com s’observa en el cas de l’OAT) per promoure un canvi de valors, d’hàbits més sostenibles i donar a conèixer el cicle de l’aigua per fer prendre consciència que l’aigua no surt de l’aixeta i que el problema de l’aigua no és només el preu de la factura. Un exemple el tindriem en el grup de “Qualitat de l’aigua” de l’OAT amb campanyes informatives sobre la qualitat de l’aigua (per tal de reduir el consum d’aigua embotellada i afavorir el consum d’aigua d’aixeta, molt més sostenible) i sobre la petjada hídrica de la ciutat.

Decreixement amb criteris d’equitat

El pas a una vida més austera, però amb les necessitats garantides ha estat un tema recurrent en l’ecofeminisme. En aquest sentit, fa referència a la necessitat de decreixer. Reduir el consum d’aigua ens porta a plantejar estratègies de gestió de la demanda per a posar fi al consumisme i aconseguir un consum vinculat a les necessitats sense superar els límits biofísics del territori. Però

aquestes estratègies no poden menysprear els biaixos socials com el de gènere, que travessa el consum i per tant, s'ha de fer un ús dels recursos decreixent mitjançant un procés decidit amb criteris d'equitat. Cal aplicar per tant el principi de responsabilitats compartides però diferenciades.

S'ha de pensar en formes que permetin a les empreses i poblacions de més recursos exercir una major responsabilitat per corregir la crisi ecològica, com a part de l'agenda de justícia climàtica. L'accés a nivells de vida dignes d'una bona part de la població passa, per tant, per una reducció dràstica dels consums d'aquells que més pressió material exerceixen sobre els territoris amb els seus estils de vida. La població domèstica compleix amb els seus deures i actualment, 24 de 36 municipis de l'AMB tenen consums domèstics inferiors a 100 l./hab i dia [26]. Cal recordar que una manera de despolititzar l'aigua és a través de la naturalització, per exemple, tractant l'escassetat d'aigua com un fenomen natural o atribuint-la al creixement de la població en lloc del creixement industrial.

Mirada interseccional

Si bé en general els marcs teòrics que aborden les problemàtiques de gènere, admeten que el grup "dones" és heterogeni, aquests solen estar enfocats únicament a les relacions de gènere. Com a conseqüència, i malgrat aquest reconeixement, no se solen incloure aspectes que contemplin diferents situacions de discriminació. Per contra, el concepte d'interseccionalitat és una eina analítica que fa explícita l'heterogeneïtat de situacions de discriminació que poden sofrir les dones.

Un exemple d'aplicació d'aquesta mirada interseccional el tenim amb la tasca feta des del

Grup de treball "Dret a accés a l'aigua" de l'OAT. Aquest grup està treballant, tal com planteja l'Aliança contra la Pobresa Energètica, perquè l'aigua arribi a tothom més enllà dels seus recursos (Comptadors solidaris). Alhora, es va fer una campanya contra el tancament de fons d'aigua públiques que es va produir durant la crisi del COVID a Terrassa. Qualsevol tall de l'aigua o afectació a les fonts d'aigua públiques és esperable que repercuteixin agreujant encara més l'escletxa de gènere ja existent en les tasques de cures, moltes de les quals (cuinar, netejar roba, netejar) les fan dones. Per altre costat, les llars que fan ús de les fonts públiques és població considerada vulnerable. Un exemple doncs de la interseccionalitat gènere-classe.

Justícia global

Els criteris de justícia global haurien de travessar tota l'anàlisi de la crisi ecosocial i les propostes de transició també en la política de l'aigua. En aquest sentit, serà necessari abordar en tota la seva profunditat les conseqüències del productivisme, l'externalització de costos cap al sud global, o la mercantilització de béns comuns.

Des de perspectives feministes i antiracistes es posa èmfasis en el fet que la crisi ecològica té responsables i impactes diferencials, i s'assenyalen processos de divisió de la classe climàtica, patriarcat climàtic o apartheid climàtic. La situació d'emergència climàtica és especialment virulenta per a un gruix important de la població, sent les dones i les poblacions del Sud Global les seves principals afectades. Per tant les dones (especialment en aquells indrets), són les qui més activament s'han mobilitzat per salvaguardar la terra i els recursos naturals, situant-se al capdavant en la creació d'alternatives sostenibles.

Criteris

Ecodependència

- **Cosir vincles entre persones i territori.** Considerant la gestió de l'aigua com una tasca profundament ambiental interdependent amb la naturalesa, i de context local.
  - Fer del servei de subministrament d'aigua un patrimoni comú, que formi part de la societat, no quelcom aliè, fosc, amagat.
  - Contribució a un ecosistema ambiental sostenible a través de la conservació de la biodiversitat i contractació verda.
  - Adaptar les polítiques a la realitat local amb anàlisis multisectorial (creixement urbanístic, alimentació, drenatge/inundacions...)
  - Retorn ambiental i territorial en el qual es reportin els beneficis per millorar el servei, així com la qualitat de l'aigua retorna-da al medi ambient.
- **Canvi de funcions del model. Passar de prestador de serveis a una empresa ecosistèmica per a la sostenibilitat.** Ampliant el domini d'activitats i competències dels operadors d'aigua, contribuint a objectius més amplis de política de l'aigua, com la conservació, o l'estat ecològic de les masses d'aigua naturals.
  - Fomentar la cooperació entre actors i administracions, en la lògica de la coherència de polítiques d'anàlisi relacional i d'impacte dintre del cicle integral de l'aigua que ens abasteix.
  - Compartir el coneixement i aprendre d'altres realitats a través de la participació en partenariats públics-públics.
- **Canvi d'hàbits i de valors** que construeixin una cultura de l'aigua més equitativa, solidària i sostenible.
  - Prendre consciència que l'ús que fem del recurs té impactes en la naturalesa, l'entorn immediat i les persones.
  - Campanyes per entendre el cicle de l'aigua i els seus impactes, com per exemple, la campanya de foment de l'aigua d'aixeta per reduir el consum de l'aigua en ampolla com a mera opció de consum, informant sobre els impactes ecològics relacionats, la campanya anti tovalloletes o la instal·lació d'aparells per mesurar i reduir el consum entre d'altres.
- **Decreixement i ús sostenible del recurs** mitjançant un procés decidit amb criteris d'equitat.
  - Pensar en formes que permetin a les empreses i poblacions de més recursos exercir una major responsabilitat per corregir la crisi ecològica, com a part de l'agenda de justícia climàtica.
  - Reducció dràstica dels consums d'aquells que més pressió material exerceixen sobre els territoris amb els seus estils de vida.
  - Sostenibilitat generacional, fent un ús racional del recurs que permeti no comprometre la disponibilitat d'aigua per a les generacions futures.
  - Explorar la realització d'auditories de consum vinculades amb polítiques de restriccions de consum amb criteris de qualitat (purins, salinitat) o quantitat (sequera).
- **Criteris de justícia global** que marquin les polítiques de transició també en la política de l'aigua. En aquest sentit, serà necessari abordar en tota la seva profunditat les conseqüències del productivisme, l'externalització de costos cap al sud global, o la mercantilització de béns comuns.

Principi 3

Coneixement situat

L'ecofeminisme qüestiona el paper de la tecnologia i la forma de produir coneixement preguntant-se: ciència/tecnologia des de qui? i Ciència/tecnologia per a què? Es qüestiona per un costat el discurs expert i elitista, que acostuma a estar molt copat per homes i que implica que una sèrie d'interessos, punts de vista i veus estan molt descuidades; així com els enfocaments que es centren en donar respostes "científiques" i de gestió tecnocràtica per tal d'adaptar les nostres societats al canvi climàtic.

Centrant la mirada en l'experiència de Terrassa observem dos fenòmens, que s'estan intentant revertir gràcies a l'OAT. Per un costat, com se substitueix el debat públic democràtic per una administració experta. I per l'altre, com s'advoca pel canvi de comportament individual.

Sobre la primera qüestió, l'obstacle més gran que observem és la concepció que, tan tècnics, polítics i experts en gestió del servei de l'aigua, tenen de la ciutadania i de les seves capacitats per a prendre decisions d'aquesta índole. S'argumenta que l'aigua es tracta d'un camp altament tecnificat i complex que dificulta que les persones no expertes puguin tenir el coneixement que es requereix.

Per altra banda, veiem com el triomf de l'últim subjecte neoliberal —el ciutadà-consumidor— ha fet interioritzar que la millor manera d'afrontar el problema d'escassetat d'aigua és a través de fer canvis en els estils de vida. Les campanyes mediambientals posen l'accent en el paper de les persones en posar el seu granet de sorra, mitjançant l'estalvi, el reciclatge, etc. En aquest sentit, la càrrega per a la crisi ecològica es col·loca en "les persones consumidores", i no tant en canviar les polítiques públiques i les pràctiques corporatives.

Incloure diversitat de veus i coneixements

Les epistemologies feministes reivindiquen la necessitat del coneixement situat basat en pràctiques i experiències quotidianes, la necessitat d'incloure diferents coneixements i la diversitat de veus (com poblacions indígenes i sistemes locals de coneixement, dones o altres grups marginats), fins ara silenciats pel mainstream científic i patriarcal. Així, advoca per un pluralisme d'epistemologies, sensibilitats i metodologies transdisciplinàries - per exemple a través del cos i els sentits - que permetin incloure veus i perspectives múltiples. En el cas de l'aigua, l'acostament a la temàtica per part d'actors ciutadans amplia el ventall de casos, inquietuds, perfils i experiències i confereix un caràcter més vinculat a l'espai i les relacions socials que tenen lloc en el dia a dia i que conformen l'espai vital quotidià.

Des dels plantejaments ecofeministes també es defensa una visió de la ciència entesa com un diàleg de sabers, que incorporin els coneixements acadèmics, científics, populars, culturals, comunitaris, etc. Reconeixent tots els sabers col·lectius, ancestrals i quotidians. En l'aigua el contingut científic i tecnològic de les operacions rutinàries ha anat creixent. Això imposa als operadors de l'aigua la necessitat de desenvolupar formes innovadores d'interactuar amb el món científic, en particular mitjançant el desenvolupament de noves "interfícies de coneixement" que puguin fomentar un diàleg fructífer.

Tensió entre tecnificació versus participació

Per a participar en un servei com el de l'aigua és important que el coneixement tècnic i expert no

sigui un requisit.

Però, un dels principals reptes que sempre trobem en aquests espais és la tensió entre tecnificació versus participació. Els processos de gestió i relació amb l'administració pública comporta un alt grau de coneixements tècnics que limiten la participació més inclusiva i a vegades requereixen molta informació per fer accessible i comprensible la presa de decisions col·lectives. És fonamental per tant assegurar l'heterogeneïtat dels diferents grups que conformen els processos de producció del coneixement i no sols incloure a experts.

En el cas de Terrassa trobem una font d'inspiració. Per un costat, la separació que s'ha fet entre l'espai de govern del servei i l'espai de gestió, permet resoldre el problema del coneixement. En l'espai de govern de l'aigua (l'espai de la política pública on es fan les directrius, es pensa l'estructura tarifària, es defineixen les mesures socials i les propostes mediambientals o l'estratègia d'inversions) la ciutadania pot participar. Per sota, subordinat a aquest, tenim l'espai de gestió reservat a l'ens gestor (l'empresa que pot ser pública o privada), que executa i opera seguint les directrius del primer a partir de criteris d'expertesa. L'OAT seria la tercera pota, considerat un òrgan que pot proposar política pública i orientar el sentit del servei.

Alhora, la gestió de l'aigua és un tema molt complex que requereix un nivell de coneixement alt. Es necessita una ciutadania molt empoderada i formada i l'existència d'una xarxa molt potent en l'àmbit associatiu i acadèmic, la qual cosa genera un repte molt gran. En aquest sentit, l'OAT té moltes potencialitats. D'una banda, permet articular tipus d'organismes, d'actors i d'interessos

superant així l'estructura dins-fora, i permeten traçar estructures de complementarietat on tots els actors són necessaris perquè cadascun aporta el que coneix. Un altre aspecte interessant és que connecta el servei des de lògiques socioecològiques, permetent connectar la visió del servei des del cicle urbà de l'aigua al cicle integral de l'aigua.

Críteris

Coneixement situat

- **Creació d'espais de recerca sobre el cicle de l'aigua on potenciar coneixement social i ciutadà**, en els que es reconegui i recuperi el coneixement col·lectiu i comunitari sobre l'ús i gestió del cicle de l'aigua.
  - **Vincular el coneixement expert i no expert.** Entendre la ciència com un diàleg de sabers, que incorpori els coneixements acadèmics, científics, populars, culturals, comunitaris, etc. I incorporant veus fins ara silenciades per la comunitat científica i patriarcal.
- **Desenvolupar formes innovadores d'interactuar amb el món científic**, fomentant la reflexió de l'acadèmia sobre com les relacions de poder impacten en la recerca, en les investigacions i en la generació i circulació del coneixement.
  - **Conflictuar el problema del canvi climàtic** construït des d'una visió androcèntrica. L'ús dels recursos no es fa per tothom igual i per tant, no tothom en té la mateixa responsabilitat.
  - **Consensuar els temes i àmbits de recerca** amb la comunitat àmplia, fomentant el pluralisme d'epistemologies, sensibilitats i metodologies transdisciplinàries que permetin la incorporació de la mirada interseccional i l'anàlisi de dades desagregades.
  - **Introduir la perspectiva de gènere i interseccional** en els informes i estudis que es desenvolupin (dades desagregades, etc.), així com desenvolupar anàlisis, diagnòstic i estudis que aportin coneixement a la problemàtica des d'aquesta perspectiva.
- Innovar en metodologies de participació i cooperació amb la ciutadania, com sortejos i processos de ciència ciutadana, assegurant el seu caràcter d'empoderament amb arrelament local.
- **Fomentar la informació sobre el coneixement del cicle de l'aigua** per part de tota la població usuària, treballadora, tècnica i política, amb mecanismes de control i transparència.
  - **Desenvolupar indicadors significatius** per als diversos àmbits de la gestió (tècnics, financers, socials, mediambientals, patrimonials) i en totes les fases del cicle de l'aigua, que siguin accessibles a través d'internet, i comprensibles per a la ciutadania.
  - **Desenvolupar auditories** d'aigua pel control i transparència de les dades i la gestió.
- **Posar en marxa processos de planificació**, amb la participació de totes les parts implicades, a mitjà i llarg termini, per acordar i implementar plans d'acció sobre tots els aspectes del cicle urbà de l'aigua.
- **Capacitació i formació contínua** sobre el cicle de l'aigua per part de tota la població usuària, treballadora, tècnica i política.
- **Reconèixer les aportacions i sabers que vénen des d'altres territoris**; des dels acostaments locals del nostre entorn a pràctiques de comunitats que defensen maneres de vida més sostenibles, aprenent d'epistemologies indígenes elements com l'autosuficiència, la descentralització i l'autoorganització.
- **Reconèixer la genealogia de les lluites per l'aigua** com a element configurador de pràctiques i sabers i com a relat col·lectiu.

Principi 4

Governança públic-comunitària

Remunicipalització, més enllà de l'àmbit estrictament tècnic de recuperació de la gestió del servei per part de l'administració municipal, implica canviar els principis sobre els quals aquesta gestió ha de donar-se. En aquest sentit, la remunicipalització implica un intent de reforma social institucional, un intent de crear una nova institucionalitat que anomenarem governança públic-comunitària [27].

En els últims anys els moviments per la remunicipalització de l'aigua han sofert transformacions importants, tant pel que fa al seu discurs polític, com per la seva composició social. La situació de crisi econòmica i política del 2008 acabaren provocant una onada de mobilitzacions ciutadanes conegudes com el 15M. Aquestes, tenien com a base la denúncia de la corrupció política, del malbaratament i privatització dels recursos públics, i la desconfiança vers els representants polítics. Aquests factors acabaren en demandes de més democràcia, més control ciutadà i més transparència en la gestió. Fou aleshores quan els moviments per la remunicipalització incorporaren en el discurs la proclama de l'aigua com a bé comú, superant així el relat sobre el *dret humà a l'aigua, que tenia un caràcter més tècnic i ideològic*, i incorporant noves demandes en relació amb la creació de mecanismes de participació i control democràtic en la gestió del cicle de l'aigua.

Això va significar una nova mirada d'*allò públic*, en la que la ciutadania vol ser part implicada i garant dels recursos col·lectius. El marc de l'aigua com a bé comú implica una nova governança que suposa superar el rol del "client-usuari", per passar a ser part activa i tenir un paper en el control i gestió de les infraestructures hidràuliques.

En aquest context, el moviment per l'aigua ja no

és tan sols un moviment que reclami la titularitat pública de l'aigua, o la gestió pública, sinó que implica pensar en noves maneres d'institució públic-comunitària que permetin un major control ciutadà, major transparència en la gestió i la incorporació de mecanismes de democràcia directa.

Avui dia, parlar de remunicipalització és parlar de democràcia local. Un model descentralitzat, proper al territori i a la gent que l'habita, al mateix temps que enxarxat amb altres ciutats.

Aquesta nova institucionalitat no té una forma concreta, sinó que és quelcom que hem d'anar construint. Ha de ser però prou flexible i adaptable als contextos i territoris, per poder respondre a les necessitats locals.

A continuació es plantegen alguns dels factors principals que podrien definir aquest model de col·laboració públic-comunitària en clau ecofeminista on les administracions i la ciutadania puguin treballar conjuntament en fins comuns i d'interès general, creant serveis públics que posin la vida al centre i no el mercat o l'acumulació.

Tensió nova – vella institucionalitat

L'Observatori de l'Aigua de Terrassa comporta moltes reptes, ja que és una eina nova que obre interrogants en el funcionament habitual. Suposa un canvi en les dinàmiques de funcionar de l'administració, de l'empresa gestora i dels moviments. En els grups de treball s'ha destacat que existeix una certa desconfiança entre els actors de l'OAT. Desconfiança de l'administració perquè no sap treballar en dinàmica de col·laboració. Desconfiança del gestor perquè només li

preocupa el tema econòmic. Desconfiança del moviment perquè no veuen que es generin espais de diàleg.

Cal tenir present, que existeix una tensió latent entre l'actual model de participació ciutadana i la creació d'una nova institucionalitat públic-comunitària. Caldrà estirar els marges normatius actuals per permetre noves formes de participació, que reconguin allò públic com allò comú i la capacitat ciutadana sobre el control col·lectiu de les infraestructures. Aquí hi ha un gran repte, ja que l'administració local, com qualsevol estructura amb un alt grau d'institucionalització, és reticent als canvis. Caldrà per tant conscienciació, formació i capacitació per impulsar una nova cultura democràtica de l'aigua que doni protagonisme a tots els actors implicats. Obrint nous marcs normatius i conceptuals que eixamplin els marges de la democràcia local.

En aquest sentit la participació es podria donar a dos nivells. En primer lloc, la creació del model de governança, a partir del qual es dugui a terme la gestió. I en segon lloc, com a actors d'igual pes i rellevància en la presa de decisions.

La tensió latent està en si és possible introduir canvis en el sistema actual, ampliant els marges i tensant des de dins per provocar canvis. O si pel contrari, calen canvis més profunds que permetin noves formes d'institucionalitat. Davant aquestes qüestions, la innovació i experimentació en els models de gestió pública i democràtica de l'aigua, són un espai idoni per seguir aportant en aquest debat. En aquest sentit, en els grups de treball s'ha destacat que l'OAT, com a òrgan de gestió comunitària, no s'acaba d'ajustar a les estructures organitzatives del govern municipal. A causa de qüestions d'hàbits o de cultura

institucional, perquè no hi ha encara una cultura política institucional receptiva a aquest control públic o perquè la legislació no està encara pensada per donar cabuda a aquest tipus d'òrgans.

Gènere i participació

Ahora, cal tenir en compte quin és el paper del gènere, i les comunitats històricament marginades en la governança de l'aigua. La creació d'espais que facilitin una governança comunitària de l'aigua no impliquen de forma automàtica que es produeixi una inclusió equitativa. Es requeriran esforços conscients d'acció afirmativa i polítiques per garantir la participació significativa de grups marginats (especialment dones) en aquests acords de governança. De fet, sense esforços sistemàtics per incorporar les necessitats, interessos i veus de les dones, els anomenats enfocaments participatius per a la governança de l'aigua només serviran per suprimir l'agència de dones i reforçar les desigualtats de gènere existents.

Ens referim entre d'altres a tenir en compte elements com la sobre representació de gènere en les estructures, les pràctiques socioculturals i l'autoexclusió de les dones, o la micro política comunitària i les relacions de poder. En aquest sentit, si una política de l'aigua ecofeminista respon a una idea de justícia social, d'igualtat i pluralitat, i consisteix a posar la vida al centre i el respecte als humans i no humans. Aleshores aquesta s'ha de basar en pràctiques que implemmentin aquests valors. En aquest sentit, en el marc de l'OAT han sorgit alguns conflictes en les formes de fer i d'enfocar les lluites.

En aquest sentit, es destaca com la lògica patriarcal també impregna els moviments socials:

els mecanismes de lluita molt basats en l'heroïcitat i a donar la vida per la causa, la confrontació interna, estar barallant-te constantment amb els companys i companyes propis, generant unes organitzacions socials dures on a vegades es fa difícil estar.

Es tracta per tant d'aprofitar les experiències i coneixements del moviment feminista. Els ecofeminismes tenen molta experiència amb els reptes de trobar una causa comuna, construir moviments i superar barreres a la inclusió. En el millor dels casos, ho fan reconeixent la importància de la identitat, acollint la diversitat, escoltant els punts de vista de tothom, respectant els coneixements diversos, trobant punts comuns que sovint apareixen i es manifesten de manera inesperada, i basant-se en fortaleces per crear una força política.

En relació amb el cas de l'OAT com òrgan públic-comunitari, es destaca que no hi ha sentiment de comunitat. Es destaca que li falta múscul i continuïtat i que la falta d'un espai propi (físic) contribueix al fet que no et puguis reconèixer en una comunitat pròpia de l'OAT. En aquest sentit, es destaca el contrast que existeix entre l'espai fred i poc acollidor de l'OAT amb l'existència d'un espai d'afinitat/col·lectiu com "dones d'aigua" que ha permès sostenir el múscle i la implicació militant.

Criteris

Governança públic-comunitària

- **Definició compartida del model de governança.** Desenvolupar un procés entre actors socials, polítics, econòmics, tècnics i professionals que permeti desenvolupar el model de governança de l'aigua i definir els espais de decisió, amb la implicació compartida dels actors.
- **Aprendre una nova manera de fer** que necessàriament implica saber conjugar espais de governança amb autonomia i protagonisme ciutadà, al mateix temps que respectant la funció pública del recurs. Una autonomia que dóna la capacitat a les comunitats per fer polítiques emancipatòries, sumada a la capacitat de la funció pública de l'ajuntament.
- **Democràcia local.** L'esfera local esdevé l'element contextual clau per a la configuració d'estructures justes, sobiranes i democràtiques. Respectant les singularitats del territori i tenint en compte que la gestió no pot estandarditzar-se.
- **Descentralització i enxarxament:** Descentralització de les funcions i la governança per una major implicació ciutadania i una redistribució dels recursos més equitativa. Enxarxament amb actors, equipaments i recursos del mateix territori.
- **Governança democràtica.** Garantir mecanismes de democràcia que assegurin la participació de la ciutadania, agents socials, polítics, tècnics i professionals, dels espais de govern i dels mitjans de producció. Amb una implicació i compromís polític que suposi la integració en el model de govern.
- **Garantia de la funció pública:** Desenvolupar

indicadors i noves mètriques que ens permetin avaluar la funció pública de la gestió de l'aigua, però que no responguin a criteris mercantils. Prioritzant el valor d'ús per sobre del valor de canvi.

- **Model integral de gestió** que permeti tenir una visió de conjunt dels serveis prestats i dels ecosistemes implicats d'on es pren i aboca l'aigua d'abastament i sanejament.
- **Transparència, control i seguiment:** tenir accés a les dades i informacions primàries, i estar en la posició i el lloc de poder per prendre decisions com a part implicada en la gestió.
- **Auditories d'aigua:** realització d'auditories ciutadanes respecte a la gestió de l'aigua (directe o indirecte) amb accés a la informació i als comptes amb llenguatge proper i entenedor per a totes les persones.

Governança ecofeminista de les organitzacions

- **Reconeixement i reciprocitat.** Reconèixer a l'altre i la seva diversitat en les formes de fer, pensar, i comunicar, és la base de qualsevol institució democràtica. Posar i facilitar els recursos necessaris per potenciar la participació de persones que de partida tenen més dificultats per fer-ho.
- **Visibilitzar les desigualtats.** Partint de la base que l'accés als espais de decisió no són neutres i que cal potenciar aquells col·lectius que parteixen d'unes desigualtats estructurals i amb menys oportunitats inicials. Cal establir mecanismes d'inclusió i d'accessibilitat universal, tenint en compte la diversitat de gè-

nere, edat, classe, diversitat funcional, origen, cultura, etc.

- **Apostar per una feminització (o despatriarcalització) de la participació i la política.** I això suposa posar al centre del paradigma les cures, l'atenció a la diversitat i la cooperació; no com una mirada essencialista sinó com a recull de les representacions identitàries i d'experiència quotidiana de les persones, com a eixos que possibiliten i creen alternatives d'emancipació que fugen de les arrels sobre les quals es construeix el patriarcat.
- **Preveure la conciliació entre les tasques productives, reproductives i els espais de participació** per garantir que tothom tingui dret a participar. Caldrà habilitar canals diferents de participació que permetin cobrir les diferents necessitats d'horaris, accessibilitat física, formativa, etc. Preguntar prèviament a les persones participants quines són les seves necessitats i establir els mecanismes més adequats per a cada ocasió.
- **Reconèixer el conflicte.** En la participació hi ha certa tendència a buscar el consens i evitar els conflictes oberts. Això té com a conseqüència la integració del conflicte en les estructures formals, o l'ocultació del relat per part de col·lectius minoritaris que han expressat les seves discordances.
  - Establir mecanismes de control que permetin avaluar els processos i la qualitat d'aquests, i permetin expressar les diferències habilitant espais de diàleg i d'escolta mútua. Arribant a acords que permetin seguir avançant, però que recullin la diversitat d'opinions.
- **Visibilitzar i qüestionar les relacions de poder.** El poder és una temàtica central dels feminismes, i el qüestionament de les seves formes patriarcalcs ha ocupat molts debats i

reflexions. El poder pot ser formal, ocupant llocs de responsabilitat en els espais de direcció, o informal, exercint a partir de desenvolupar capacitats personals, culturals, polítiques, relacionals, etc., que són més valorades i reconegudes en els grups socials.

- Qui accedeix i qui controla els recursos de desenvolupament personal, cultural, polític. Qui té l'accés a la informació i a la comunicació. Qui i com es beneficia dels recursos que proveeixen els projectes col·lectius. Són qüestions difícils d'abordar, i per això cal donar espais de reflexió i d'autoavaluació.
- **Enxarxar-se per fer incidència política i social.** Fer xarxa per teixir relacions i aliances i fer incidència política per a la transformació social, a partir de xarxes formals i informals.
- **Estructures flexibles i adaptables,** en constant canvi, amb mecanismes de control democràtic, impulsant espais permanents, flexibles i inclusius, que incloguin models formals i informals de participació i diferents nivells d'implicació.
- **Autoavaluació contínua i participada.** És amb la pràctica i amb l'anàlisi d'aquesta, que aprenem i seguim avançant. Donar espai a l'autoavaluació personal i col·lectiva com a espai d'aprenentatge mutu i de creixement dels projectes.
- **Cura de les persones i els processos.** Assumir un compromís col·lectiu cap a la qualitat laboral, la promoció de la diversitat, la no discriminació de cap tipus i respectant la sostenibilitat ambiental.
  - **La cura en el centre de les estructures organitzatives.** Pensar la cura, no tan sols en la dimensió emocional personal, sinó en la vessant estructural i de gestió de l'organització. És important pensar

el com fer-ho, acordar-ho, i posar-hi els temps i recursos necessaris.

- **Organització del treball eficient i inclusiva.**

El treball col·lectiu i la coordinació interna és un element clau pel bon funcionament de l'organització i per garantir l'accés a la informació i la implicació de totes les parts. Aquestes tasques sovint es donen per suposat, però és un dels grans reptes de les organitzacions i grups de treball i militància. Això suposa també, compartir eines i experiències, la traçabilitat dels acords i les propostes, donar els temps necessaris pels debats i les preses de decisions, etc.

- **Visibilitzar la perspectiva de gènere.** La socialització de rols i la interiorització del patriarcat no és quelcom que es quedi fora de les pràctiques, pensaments i organitzacions. Si no s'hi posa atenció el més fàcil és reproduir les desigualtats. Cal doncs explicitar, visibilitzar i posar recursos a desenvolupar mecanismes i actuacions específiques que contrarrestin les dinàmiques patriarcal i els estereotips i prejudicis existents.

- **Diversitat i rotació en els espais de decisió i debat.** Vetllar perquè els espais de decisió reconguin la diversitat de la organització. Establir mecanismes interns de rotació de responsabilitats i de gestió col·lectiva de les personalitats, rols i repartició de tasques entre les persones membres de l'organització.

- **Comunicació i llenguatge.** Fer un ús no sexista ni androcèntric del llenguatge i de la imatge en tots els canals i vies de comunicació (mails, xarxes socials, reunions, etc.).

---

5. Bibliografia

Ajuntament de Dènia. Guia bàsica per a l'aplicació i avaluació de la perspectiva de gènere en l'àmbit local.

Alexanian Meacci A. Co. (2019) Guia per incorporar la perspectiva feminista a les cooperatives, construïda a partir d'experiències compartides. Almena Cooperativa Feminista.

Amigos de la Tierra & Greenpeace. Desatando el potencial de la energia renovable (2019).

Agarwal, B. (1992). The gender and environment debate: Lessons from India. *Feminist studies*, 18(1), 119-158.

Bagué, E. (2020). La Remunicipalización del Agua en el marco de la Re-Definición de la Democracia. El Caso De Terrassa. *Clivatge. Estudis i testimonis sobre el conflicte i el canvi socials*, (8).

Bagué, E.. 2019. Remunicipalització, participació, i democràcia. *Enginyeria Sense Fronteres*.

Castro, M. i Fresnillo, I. (2016) "Comuns urbans - Patrimoni Ciutadà. Marc conceptual i propostes de línies d'acció". Ajuntament de Barcelona

Coll-Planas, G. & Solà-Morales R. (2019) Guia per incorporar la interseccionalitat a les polítiques locals. Ajuntament de Terrassa.

d'Eaubonne, F. (1974). Feminism or death. *New French Feminisms: An Anthology*, 64-67.

Font, Ojeda & Urbano (2015): "La gestió comunitària dins l'economia social i solidària". *Nativa online*. (3 de marzo).

Font, M. (2018) L'Aigua a Catalunya. Un negoci

enorme controlat per Agbar.. El Crític

Federici, S. (2004). *Calibán y la bruja: mujeres, cuerpo y acumulación originaria*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2004

Garrett, H. (1968). The tragedy of the commons. *Science*, 162(3859), 1243-1248.

Gaard, G. (2010). *Ecofeminism*. Temple University Press.

Gutiérrez, Aguilar, R. (2001). *Forma liberal y forma comunal de la política*. Raúl Prada et al., *Pluriverso, Teoría política boliviana*, La Paz: Comuna. ISO 690

Gutiérrez Aguilar, R. (2017). *Horizontes comunitario-populares*. Traficantes de Sueños, Madrid.

Herrero, Y. (2013). Miradas ecofeministas para transitar a un mundo justo y sostenible. *Revista de economía crítica*, 16(2), 278-307.

Kishimoto, S., & Petitjean, O. (2017). *La recuperación de los servicios públicos*.

Kishimoto, S., Petitjean, O., & Steinfert, L. (2017). *Reclaiming Public Services. How cities and citizens are turning back privatization*. Amsterdam and Paris.

Lobina, E. (2017). Water remunicipalisation: Between pendulum swings and paradigm advocacy. In *Urban water trajectories* (pp. 149-161). Springer, Cham.

Lobina, E., Wegmann, V., & Marwa, M. (2019). Water justice will not be televised: Moral advocacy and the struggle for transformative remunicipalisation in Jakarta. *Water Alternatives*,

12(2), 725-748.

McDonald, D. A. (2018). Remunicipalization: The future of water services?. *Geoforum*, 91, 47-56.

Moore, Jason W. (2020). *El capitalismo en la trama de la vida Ecología y acumulación del capital* ISBN: 9788412125979 Editorial: Traficantes de sueños Fecha de la edición: 2020

Ostrom, E (1990) *Governing the commons* Cambridge University Press

Pérez, A. (2017) *Recuperando el control de la energía Acciones para (re)municipalizar la distribución eléctrica*. Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres.

Puleo, A. H. (2017). Perspectivas ecofeministas de la ciencia y el conocimiento La crítica al sesgo andro-antropocéntrico. *Daimon Revista Internacional de Filosofía*, 41-54.

Quiroga Díaz, N., & Gago, V. (2015). The commons in feminine. Body and power facing the expropriation of the economies for life.

Ravera, F., & Arandia, I. I. (2017). Perspectivas feministas para repensar la investigación en cambio climático y las políticas de adaptación. *Ecología Política*, (53), 41-44.

Shiva, V. (2002). *Water Privatization and Water Wars*.

Varo Barranco, A. (2019) *La gestió comunitària d'energia*. Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres.

---

6. Notes

[1] Castro, M. i Fresnillo, I. COMUNS URBANS. PATRIMONI CIUTADÀ. Marc conceptual i propostes de línies d'acció. Ajuntament de Barcelona.

[2] El terme cercament o encerclament, arcaisme associat al capítol fundacional del capitalisme i desenterrat recentment, fa referència als protocols legals que van suposar l'expulsió dels pagesos dels camps comunals i la transformació d'aquests camps en parcel·les de propietat privada.

[3] Vandana Shiva defineix l'aigua com un patrimoni comú, fonament del paradigma dels drets humans i de gènere i element central del que ella defineix com "democràcia planetària", concepte que utilitza l'autora per ampliar la noció de democràcia incloent a totes les formes de vida (Shiva, 2002, XV).

[4] El text en què es va utilitzar per primera vegada el terme ecofeminisme, "El feminismo o la muerte", va ser un article de Françoise d'Eaubonne publicat el 1974 que argumentava que la superpoblació del planeta, una qüestió de preocupació pels ecologistes, era el resultat de la negativa patriarcal al dret de les dones a decidir sobre els seus propis cossos. No s'hauria arribat a la sobrepoblació, afirmava, si les dones haguessin tingut aquest poder. Lluny d'identificar la dona amb la mare terra i d'exaltar-la per la seva maternitat, al contrari, li assigna una tasca pròpia enfront de la crisi ecològica que només podrà realitzar-se en tant que busqui la seva autonomia i la direcció del seu propi destí. La seva solució radicava a aconseguir treure-li el control al patriarcat per a restablir una societat, on les dones tindrien per afinitat un comportament més benèvol amb el món natural.

[5] Les causes i la naturalesa de tals connexions (és a dir, definir què caracteritza a la relació entre la dona i la naturalesa) o la manera d'abolir-les són els elements més discutits per part de les diferents línies que conformen l'Ecofeminisme. Destaquen sobretot els debats sobre la manera d'entendre la identitat femenina i la relació humana amb la Naturalesa (el debat conegut com essencialisme versus constructivisme) o el contrast nord-sud global d'aquest pensament i la seva praxi (la dimensió postcolonial davant visions etnocèntriques).

[6] La teoria interseccional té el seu origen en els feminismes negres (Crenshaw, 1991). Aquests critiquen un feminisme que privilegia a les dones blanques de classe mitjana i advoquen per una visió més complexa de les identitats, no binària, co-constituïdes en un determinat espai i temps. Des d'aquesta perspectiva, una persona pot experimentar de manera simultània opressió i privilegis.

[7] Més enllà d'autores clàssiques com Mies, Federicci o l'espanyola Herrero, en la literatura acadèmica hi ha força consens en considerar "Ecologia Política Feminista" (1996) text editat per Diane Rocheleau, Barbara Thomas-Slayer i Esther Wangary com l'obra que consolida els principals plantejaments d'aquesta perspectiva emmarcada en l'Ecologia Política feminista.

[8] Babiano, L. & Subirana Iborra, M. Agua, Mercantilización y desprivatización.

[9] Bagué, E. Remunicipalització, participació, i democràcia. 2019. Enginyeria Sense Fronteres.

[10] A l'Estat Espanyol no va ser fins al 1985, amb la *Ley de Aguas*, que l'aigua no va ser declara-

rada de domini públic.

[11] *Ley de Aguas* (actualment modificada en el Reial Decret Legislatiu 1/2001, de 20 de juliol, pel què s'aprova el text refós) tot i declarar el cicle de l'aigua *com a bé demanial*.

[12] Font, M. (2018) L'Aigua a Catalunya. Un negoci enorme controlat per Agbar. *El Crític*.

[13] El Tribunal de Comptes, en el seu informe de fiscalització del sector públic local en 2011, va calcular que la gestió privada és un 22% més cara que la pública en municipis petits i mitjans, a més de tenir pèrdues en la xarxa un 30% majors i realitzar una inversió un 15,5% inferior. A Catalunya la gestió de l'aigua en ciutats mitjanes i grans és un 25% més cara quan la forma de gestió és privada o *mixta¹⁸, amb extrems com el cas de Barcelona, on aquest diferencial aconsegeix un valor del 91,7%¹⁹.

[14] S. Kishimoto y O. Petitjean. La recuperación de los servicios públicos (2007).

[15] Empresa mixta encarregada de la supervisió de la concessió.

[16] Web Eau de París <http://www.eaudeparis.fr/lentreprise-publique/eau-de-paris/#fondements>

[17] Web Observatoire Parisien de l'Eau <http://www.observatoireparisiendeau.fr/>

[18] Devolució taller amb l'Observatori de l'Aigua de Terrassa. Sessió 22 d'octubre de 2020.

[19] Som Energia <https://www.somenergia.coop/>

[20] Barcelona Energia <https://www.barcelonaenergia.cat/es/>

[21] Xarxa per la sobirania energètica <https://xse.cat/qui-som/>

[22] Ojeda, H. i Urbano, X. en *Cultura i gestió comunitària. Públic significa "de la comunitat", no "del govern"* <https://espaifabrica.cat/cultura-i-gestio-comunitaria-publicsignifica-de-la-comunitat-no-del-govern-2/>

[23] Extret de *CIRCULAR sobre el circuit de funcionament intern del programa de Patrimoni ciutadà en l'adjudicació d'espais municipals*. Gaseta Municipal 31 juliol 2019.

[24] E. Bagué (2020) recupera la conceptualització que fan Gago i Quiroga i es refereix al servei d'aigua urbà com una infraestructura quotidiana (Quiroga Diaz i Gago 2018),

[25] El concepte de capitalocé (enfront del d'antropocé) desenvolupat per Jason W. Moore descriu que és la coacció forçada del treball (tant humà com no humà), subordinada a l'imperatiu del benefici a qualsevol preu (l'acumulació il·limitada del capital), la qual cosa provoca la ruptura de l'equilibri de l'ecosistema planetari. No és doncs la humanitat sinó una petítíssima part d'ella la principal causant.

[26] Dades extreïdes de l'AMB sobre abastament: <https://www.amb.cat/s/web/ecologia/aigua/cicle-de-l-aigua/abastament.html>

[27] La governança públic-comunitària suposa un model i una forma de regulació social i de governança on la comunitat -i per tant la ciutadania- se situa al centre de l'acció política, es-

tablint una nova forma de relació o cooperació amb la institució pública (concertació públic-comunitària). El rol de l'administració pública es modifica (un esdevenir comú de lo públic), com també es modifica el paper i rol de la ciutadania i els moviments socials (esdevenir institució de lo social). Se cerquen noves formes d'institucionalitat pública basades en el diàleg amb iniciatives i projectes de base ciutadana amb una clara vocació d'autogestió, que superen les lògiques de participació.

A diferència amb la co-governança, on es dona la coproducció de polítiques o governança participativa amb la ciutadania reconeguda com a actor, la governança públic-comunitària planteja canvis institucionals -canvis normatius no reconguts en els reglaments de participació ciutadana- que afavoreixen formes de gestió comunitàries.

A Enginyeria Sense Fronteres (ESF) creiem que la transformació social tant en el Nord com en el Sud és necessària i és una de les claus per aconseguir un desenvolupament integral. Així, la col·lecció d'estudis Esferes pretén oferir materials i instruments per a la reflexió i l'anàlisi crítica. L'objectiu és facilitar l'aprofundiment en les causes de les desigualtats del patró actual de desenvolupament per contribuir a millorar l'acció política i educativa en el Nord dels moviments socials, universitaris, ONGD i altres actors de la cooperació internacional.

www.esf-cat.org

[@ESFCatalunya](https://twitter.com/ESFCatalunya)

[/EnginyeriaSenseFronteres](https://www.facebook.com/EnginyeriaSenseFronteres)

[telegram.me/ESFCatalunya](https://t.me/esfcat)

[/ESFCatalunya](https://www.instagram.com/esfcat)

